БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР! 1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИКИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 286 (4770). 1960 ч. декабрь 7, среда. Өртээ 20 көп.

ЧЕДИ ЧЫЛДЫҢ УЛУГ БАЗЫМНАРЫ

Армениянын 100 үлетпүр бүдүрүлгелери чыл планын күүседипген. Оларның бирээзи—Ереванның синтетиктиг каучук шылыр Киров атты заводу. Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң болгаш Профессионалдар эвилелдериниң Чөвүлелиниң шилчилер Кызыл тугун ол бүдүрүлге үш чыл улаштыр тудуп келген. Ында продукциянын бот-үнелерин чиигедип турган, чыл эгезинден тура 5,5 миллион рубль камнаттынган.

Эртиен чылга улур 45 хуу хей продукцияларны Кустанайның экономиктиг районунда бүдүрген. Демир рудазын, станоктарның улуг-улуг кезектерин, демир-бетондан кылган кылыгларны болгаш тудуг индустриязының өске-даа материалдарын эртиен чылдымдан ийи катап хөйүү берген.

Кукуруза—сүт, эьт, дүк ол

Кукурузачыларның область чөвүлел хуралындан

СЭКП обкомунуң болгаш облүүскомнуң шиитпирлери ёзугаар Кызыл хоорайга областың кукурузачыларының чөвүлел хуралы болуп эрткен. Хуралга «1960 чылда кукуруза тарып өстүргенинин түүнелдери болгаш 1961 чылда кукурузачыларның соруулгаларының дугайында» илеткелди областың көдээ ажы-агый эргелелиниң начальнигиниң оралакчызы эш **В. Шелемотов** кылган.

Мал ажылын хөгжүдерде, оон продуктуларын бүдүрерин көвүдедирде хамыктың мурнунда чем-суурну тургузарының чугулазын, аңаа кукурузаның кол рольдуг болуп турарын болгаш областың колхозтарынга, совхозтарынга кукурузаны канчаар өстүрүп турарын илеткелчи тодаргай чугаалаан.

Ам кукуруза тарылгазы чурттуң бүгү черлериндe, оон иштинде Тыва автономнуг областың девискээринде калбарып турар. Тывага кукурузаны 1954 чылдан эгелеп тараан. 1955 чылда обласка 2 муң тонна кукуруза силозу салдынган турган болза 1960 чылда 99 муң тонна болган. Бо чылын Танды районнуң «Кызыл партизан», «Межегей» совхозтарынга болгаш чамдык ажыл-агыйларга кукурузаның багай эвес дужудун өстүрген. «Кызыл партизан» совхозка агроном эш Е. Казакованың удуртқан звенозу Кара-Чыраага 99 га шөлдүң га бүрүзүнден 700 центнер ногаан массаны ап, областың кукурузачыларының харыжына бирги черни алган. Ол совхозтуң кукурузачылары Ф. Федорец 82 га шөлдүң га бүрүзүнден 500 центнер, Н. Федосенко 100 га шөлдүң га бүрүзүнден 318 центнер ногаан массаның дужудун алганнар. Ол ышкаш «Межегей» совхозта П. Пихало га бүрүзүнден 466, В. Копылов—501, «Тиилелге» совхозта О. Оттук-оол—301, Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунда Т. Токтугу—350, Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунда А. Дмитриев—300 центнер дужуттуг алгылаан.

Областа бо чылын кукуруза тарылгазының планы күүсеттинип, ниити тарылга 12 муң гектар чедип турар болза-даа, ол түгле сан талазыбиле өскүн турарда, шыдар талазыбиле азажок кудуг дужуттуг алганын кукурузачыларның хуралынга демдеглээн. Обласка ниитизи-биле га бүрүзүнден түгле 112 центнер дужут алдынган. Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунга, «Барлык» совхозка, Чадаанада көдээ ажылагыйның дужулга станциязынга түгле 55 центнер, а Бай-Тайга районга, «УТКА 25 чылы» совхозка 26-ла центнер ортумак дужут алдынган.

Кукуруза тарылгаларындан мындыг дендин эвээш дужуттуг алдынган чылдагааны болза, бирээде, районнарның партия, совет органнарының болгаш ажыл-агыйларның удургучуларының талазындан мал чеминге бо эң хөй дужуттуг болгаш эң үнелиг культураны ам-даа чедир үнелеевейн турарында; ийиде, кукуруза өстүрер механизастаттынган агрегаттарны, звеноларны негелде ёзугаар тургуспайн доктаамал быжыглавайн турарында. Кукуруза өстүрер звеноларны часкы тарылга үезинде ажылдаан соонда өске ажылдарже таратқан, чайгы ажаалганы, күзүн ажаап алышкыныы өске-өске кижилерге кылдырып турар болганда бердинген онаалгаларның болгаш социалистиг чарыштың хүлээлгелериниң күүселдерин кымдан негээрил, чавыс дужут алдынып, чамдык черлерде кукуруза шуут үүмейн, ниитиниң малынга силос салышкынының планының күүсетпезинге чедирген чорукту ким харылаарыл деп айтыры: билдинмейн, түгле ёзу барымдаалаан чорук оон үнүп турар.

— Бистиң районга бо чазын кукуруза өстүрер 16 звеноларны тургузуп, оларның семинарын-даа ийи катап эрттүрген турган, а кажан үнүштерниң одуруглар аразын сайырадыр үеде демги өөреткен кижилер чок, чаа кижилер келген болгаш тарылга дөрбелиин эвес болганы илереп, ажылды бергедеткен. Оон түнелиинде районга кукурузаның дужуду өөгенчиг болган. «СЭКП XX съездизи», «Чодураа» колхозтарның даргалары Лопсан-оол, Темир-оол олар кукуруза тарылгазын харысалгалыы-биле көрбейн, ёзу барымдаалап турарлар—деп, ВЛКСМ Улуг-Хем райкомунуң секретары эш **Ф. Сатулдай** саналынга шүүмчүлээн.

Кукуруза тарыр черлерни шын шилип алыры, чемнишилге төгер, одуруглар аразын сайырадыр хемчеглерже кичээнгей салдынмайн турар. Бо дугайында тодаргай чижекти «Кызыл партизан» совхозтуң агроному эш **Дорохов** чугаалаан. Ол совхоз мурнунда чылдарда кукурузаны суггаттыг-даа болза тайга чоокшулады тарып турда, чылыг чедишпезиндеи дужут өрүлевейн турган болза, эрткен чылдан бээр Кара-Чыраага тарый берген. Эрткен чылын аңдарып белеткээн черлерге тараап, бо чылын бедик дужуттуг өстүрүп алган. Ынчаарга, «Межегей» совхозта кукурузачы эш Николаевтиң бо чылын чавыс дужут алганы черни шын эвес шилип алганындан болган. Кукуруза чылыгга ынак культура. Ынчаарга Николаевтиң кукуруза тараан чери тайга чоогу болганындан үнүштүк өзеринге чылыг чедишпейн барган. Оон ыңай кукуруза силозу эң-не чиик өртектиг болгаш чер кырынга салырга өске үнүштерге бодааргa даштындан үрелири эң кыдыра болур дээрзин эш Дорохов база чугаалаан.

Областа бо чылын бүгү тарыттынган кукурузаның 61,7 хуузунга одуруглар аразының бирги сайыралгазын, 32,6 хуузунга ийиги сайыралгазын, 32,6 хуузунга ийиги сайыралгазын, 32,6 хуузунга ийиги сайыралгазын чорутқан болгаш чамдык черлер ону шуут чорутпаан. Кукуруза чайын аңдарган черлерге эң үмер турбуже, чамдык черлер чазын удур аңдарган черлерни ажыглаанындан дужуттуг бакыраткан. Областа кукуруза тарыыр шөлдерниң түгле 20 хуу хирезин чемнишиткен. Ылангын Чаа-Хөл район кукуруза шөлүнүң түгле 10 хуузунга өдек төккен.

Хөй суггаттыг черлерин барын талакы районнарның ажыл-агыйларының ажыглавайн турары кончут четпес.

Кукуруза өстүреринге агротехника талазы-биле удуртулганың четпезин хуралдың киржикчилери саналдарынга база шүүмчүлээн. Бир эвес колхозтарның, совхозтарның болгаш районнарның көдээ ажыл-агый инспекцияларының агрономнары бо ажылды шуут боттарының холунга ап, агротехниктиг негелделерин күүсеткен болза, эки дужуттуг ап болурун мурнахчыларның чижектери көрүскен. Областа багай эвес дужуттуг өстүрүп ап турар Өвүр районнуң кукурузачыларының ажылынга ийи чыл иштинде областың көдээ ажылагый эргелелиниң агрономнарындан кым-даа барып дуза чедирбээн дугайында ВЛКСМ-ниң Өвүр райкомунуң секретары эш **О. Ланзыы** шүүмчүлээн.

«Кызыл партизан» совхозтуң кукурузачызы эш **Ф. Федорец** бодунуң ажыл дужулгазын болгаш чедишкиннерин чугаалавышаан, 1961 чылда гектар бүрүзүнден 800 центнердеи эвээш эвес ногаан массаны алырын хүлээнгеш, «Тиилелге» совхозтуң кукурузачызы эш Оттук-оолду чарышка кыйгырган. Ол ышкаш өске-даа кукурузачылар кылып турар ажылдарын чугаалап, бедиткен хүлээлгелерни ап турганнар.

СЭКП обкомунуң бирги секретары эш **С. Тока** кукурузаны өстүрери малдың быжыг чем-суурун тургузарынга чугула ужур-дузалыг болурундан ангыда, областың көдээ ажыл-агыйының хөгжүдеринге алган хүлээлгелерни күүсеткинге база харылзаалыг болурун айтыпышаан, областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери бо чылын мал ажылының продуктуларын садар талазыбиле күүне планнарын күүсетсе-даа, алган социалистиг хүлээлгелерин күүсетпээнин, көдээ ажыл-агыйда амгы байдалды болгаш ап чорудар хемчеглерин, кукуруза өстүреринче онза кичээнгейин утпандырарын чугаалаан.

Областың кукурузачыларының чөвүлел хуралының киржикчилери 1961 чылда кукуруза өстүрер талазы-биле годаргай хүлээлгелерни алган. Кукуруза тарыыр шөлдерниң гектар бүрүзүнге 20 тонна өдекти болгаш 1—1,5 центнер минералдыг чемнишилгелерни төгер. Колхозтарга болгаш совхозтарга бо чылдагызындан ийи катап хөй—200 муң тонна кукуруза силозун салыр. Гектар бүрүзүнден суггат чок черлерге 300 центнер, суггаттыг черлерге 400 центнер кукурузаның ногаан массазын өстүрүп алыр. Оон иштинде Танды районнуң совхозтарының кукурузачылары гектар бүрүзүнден 500 центнер дужутту алырын хүлээнгён.

Хурал соонда бо чылын бедик дужут алган кукурузачылар Хүндүлел бижихтер-биле болгаш өртектиг түүлдер-биле шаңнаткан.

Саанчы В. Н. Рыбачектиң шылгарангай чедишкини

СТАЛИНГРАД. (СЭТА). Нехаевск районнуң «Красное Сормово» колхозунуң саанчызы Вера Николаевна Рыбачек шылгарангай чедишкинни чедип алган. Эртиен чылдың декабрьде СЭКП ТК-ның Пленумунга чүве чугаалаваш, бир инектен-не ортумаабиле 6000 килограмм сүт саар мен деп ол медеглээн. Алдарлыг саанчы бодунуң хүлээлгезин хуусаазындан эрте күүсеткен. Ол ноябрь 30-де-ле инек бүрүзүнден 6000 ажыг килограмм сүттү сагган. Инектерни сагыш човаңгыр ажаап азыраары, фермада механизастаашкын болгаш байлакшылдыг мал чеми ол бүгүге деткимчени берген.

В. Н. Рыбачек бодунуң бүдүрүлгеде ажылын хөй-ниитиниң даалгалары-биле мергежилдиг холбаштырып турар. Ол — партияның область комитединиң пленум нежигүнү, колхоз клубунуң бот-тывынгыр уран чүүлүнүң киржинчизи. Ол хөй сүт саап алырының дуржулгазының дугайында дыка хөй лекцияларны болгаш беседаларны кылган, Вера Николаевна — дорт ургуларны кижизидип турар сагыш човаңгыр ава.

Сталинград областың муң ажыг саанчылары В. Н. Рыбачектиң үлегери-биле инек бүрүзүнден 5000 — 6000 кг сүт дээш чаржып турар.

Чеди чылдың үшкү чылында бодунуң саап турар инектериниң бирээзинден-не 6.500-тен звээш эвес кг сүт саарын Вера Николаевна Рыбачек хүлээнген.

УЛУС СУДТАРЫНГА СОҢГУЛДАЛАР

Соңгукчулар хуралындан

ТЕРЕКТИГ-ХЕМ. (Телефон-биле) Тес-Хем районда Ленин атты колхозтуң төвүнге соңгукчуларының ниити хуралы болган. Районда улус судунуң талазы-биле улус төлээлерин соңгуур дугайында айтырыгны чугаалашкан хуралдан 8 кижини соңгаан.

Эртиен соңгулдалар үезинде улус төлээлеринге соңгуттургаш, чоннуң идегелин шынзытхан К. Доржу, Н. Оканшай, Ч. Тыртый-оол, О. Ланзыы оларны база катап соңгуп тура, моон соңгаар улам эки ажылдаарын соңгукчулар оларга чагып турган. Берт-Даг кедю Советтиң даргазы эш Ч. Самбылдың редакцияга дыннатканы болза:

— Бисте үш соңгулда участкалары тургустунган. Бүгү-ле белеткелдерни чорударда оон чүткүлүн колхозтуң ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң айтырыгларын СЭКП Тоо Комитединин декабрь Пленумунга уткуштур чедишкиннинг чорударынче угландырган.

Колхозтуң Орук-Шынаада болгаш Берт-Дагда хою ам ийги эдлечгебиле хураганнап эгелээн, өөлүг хүннерде төрүттүнген 200 ажыг хураган шууту менди. Сүт-бараан фермаларында инектер база бызаалап турар. Фермаларже болгаш кыштагларже мал чемнери чедиреринге бижыглаттынган автомашиналарлыг звеноларны чем курлавырларын хандырарынга кызымак ажылдап турар.

Ажыл-иш артель бүдүрүлгезинин өске-даа участокторунда калбаргаан. Чижээ, келир чылдың тудуунга хереглээр 2700 кубометр ыышты тайгада дөрт звено белеткеп эгелээн, ында 70 ажыг кижи ажылдап турар. Ол ышкаш школага, культура-албан черлеринге оттулар ыыш белеткээр звено декабрь 1-де база тайгаже үнүпкен.

Шынчы бараан болуушкун

Херекти көөр судтуң составы — районнуң улус судунуң даргазы В. Сарбаа, улус төлээлери М. Хургул-оол болгаш С. Шыырап... деп аттарны Тес-Хемниң улус судунуң чорудулгаларынга бо-ла дыннап болур.

Чоннуң идегелин шынзыдып, улус төлээзи хүлээлгезин ак-сеткилдиг болгаш идепкейлиг күүседип келген ындыг эштер Тес-Хемде хөй. Чижээ, Галина Кандан, Адыя Самдан, Оюн Ланзыы, Чооду Дыртый-оол болгаш өске-даа эштер улустуң төлээлери болур улуг идегелди алаан каш чылдарда шынзыдып келген.

Районнуң улус судунга амгы соңгулдалар үезинде улус төлээлериниң кандидатуразынга депшиттирип турарларның аразында ол эштериниң аттары база бар. Чоннуң мурнунга шынчы бараан болурундан артык алдар чок.

О. МАНДАРЫЙ.

„БАРЛЫК" СОВХОЗТА

БЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Телефон-биле). Барыын-Хемчик райкүүскомунуң секретары эш Мөнге-Байрың редакцияга дыннатканы ёзугаар алырга, суд соңгулдаларынга белеткел чедишкиниг чоруп турар. Районда 13 соңгулда участкаларында соңгукчуларның дандызы чогуур өйүнде бүгү-ниити көрүлдезинде астынган. Агитпунктуларның шимелде дерилгезин көрүштүг кылып турар.

«Барлык» совхозтуң коллективи соңгулдалар хүнүнге, СЭКП Тоо Комитединин декабрь Пленумунга чедишкиниг ужуражыр дээш кызымак ажылдап турар. Малды хүр кыштагладыры-биле сөөлгү хүннерде 200 ажыг тонна ситенни кыштаглар-да чедирген. Көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезин декабрьның баштайгы чартыында доозар дээш ажылдап турар. Бо хүннерде 4 тракторларны бүрүн септээн, өскө даа каш кожулда машиналары база белен.

Агитпунктуда

Соңгулдаларга белеткелдер дугайында район төвүнге көдээ күүскомнар даргаларының болгаш агитколлективтер удуртукчуларының семинары болуп эртken. Оон соонда бистиң «Октябрь 30 чылы» колхозка соңгулдаларга белеткел ажылдары калбарган.

Агитпункт (эргелекчизи эш Кылын-оол) фермаларда, бригадаларда балыктер аймы-биле 35 агитаторларны быжыглаан. Олар хамаарышкан участокторларынга соңгулдалар дугайында Дүрүмнү, КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV-ки сессиязына эш Н. С. Хрущевтуң төөгүлүг чугаазының ужур-дузазын, областың ажылагыйында чедишкиннерниң дугайын таныштырып турар. Ам соңгукчуларының ланзызын азып белеткээн.

М. КУУЛАР.

Чөөн-Хемчик район.

Чугула айтырыг дугайында чугаа

СЭКП райкомунуң хуралдаар залы. Кырын ногаан шепкен-биле шын хаан узун столдуң артында сандайларында кижилер долдур олурупкан

Кижи бүрүзү-ле холунда карандаш, саазын туткан, чамдыктары чер кырының чуруктарын стол кырында чада салгылап алган, хире-хиреде изиглежип маргышкан, бир-ле чүве дугайында бодунуң бодалының азы практика кырындан бүрүзүрээнинин шынныын бадытып турганнар.

Ол дээрге Каа-Хемниң бүгү агрономнарының чөвүлел хуралыдыр. Хурал боорда анаа эвес, бирле онзагай байдалдыг хурал дээрзи үстүнде байдалдардан-на илдеп.

СЭКП райкомунуң бирги секретары эш Шуклин туруп келгеш, чөвүлел хуралдың ажылынче эгелеп кириптерин чарлавышаан, СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң ажыттынар хүнүнге чедир санныг хонуктар артканын, ынчаарга ол Пленум бистиң чуртувуска көдээ ажыл-агыйны улам хөгжүдериниң өйү келген перспективтиг айтырыгларын чугаалажыр дээрзин дыннадып, ол чөвүлел хуралдың соруулгазын мооң алаанда тодаргай чижектерге чугаалаан:

1953 чылдаазы-биле деннээрге районнуң тарылга шөлү 4,5 катап, тараанның ниити чылдазы барыкта 6 катап, га бүрүзүнден ортумак дужут 1953 чылда 7,2 центнер турганындан 12,5 центнер чедир өскен.

Ол саннар бистерни өөртүп турар. А ынчалза-даа колдуунда-ла онаа күженишкин чокка, ёзулуг эртемге үндезилеттинген агротехниктиг хемчеглер чокка чиик арга-биле бистер ону чедип алганывысты ак-сеткилдиивис-биле миннип чугаалаар ужурлуг бис. Кажан шагдан бээр андазын бизи дээп көрбээн чүс-чүс га эмдик кур черлер биске турган. Ынчангаш тарылга шөлүн калбартырда, аңаа тараа культураларын өстүрери-даа биске болдуунуп турган.

Ам кур черлер долузу-биле ажыглаттынган, ховуларга чемнишчидилге төгери болгаш чер долуштурулгазы чергелиг агротехниктиг өске-даа хемчеглериң кошкаандан тараа ховуларының үнүш бээр шынары кудулап турар апарган болгаш ховуларның хөй кезиин бок үнүштер тудуп чий берген.

Агаар-бойдустуң чаягаар болуушкунарынга чагыртыр,—тараалыг тараа чок-даа болза чыл ажар, дагаалыг дагаа чок-даа болза даң адар—деп үлегер домакта ышкаш байдалдан чайлаар үе келген. Мурнакчы совет агротехниканың хемчеглерин долузубиле ажыглаар төлээде чүүү кылза чогуурул дээрзин СЭКП райкому силерниң-биле сүмележир дээш агрономнарны чалаан чүве дээрзин эш Шуклин тайылбырлады.

Көдээ ажыл-агый инспекциязының болгаш тус-тус колхозтарның агрономнары, хөй чылда ажылдап келген хову бригадирлери боттарының бодалдарын, тодаргай саналдарын төө каап эгелей-ле бердилер. Көдээ ажыл-агый инспекциязының начальниги эш Агапов, инспекцияның кол агроному эш Лопатина, «Коммунизиче орук» колхозтуң агроному эш Сарапулов болгаш өске-даа агрономнар чер хөрзүнүң сайзырадыры, көдээ ажыл-агый культураларының дүжүдүн бедидери болгаш тарылга эдлчетирилгезинин дугайында айтырыгларның талазы-биле үнелиг саналдарны киирген.

Агротехника талазы-биле алдынган хемчеглер шынап-ла эвээш дээрзин агрономнар бүзүрээннер. Тарылга эдлчештирилгезинге район ам-даа барык кирбээн. Чайын аңдарып белеткээн черлерни ниити тараа шөлүнүң 25—30 хуузу болдурарын районнуң колхозтары чедип алган-даа болза чайгы аңдарылганың шынары чавыс, кускү аңгыс аңдарылгазы хөлүн өртир орайтап, чыл-чылда план күүсеттинмейн келген болгаш мунмун га черни чазын удур аңдарып тарыыр, оон уламындан чөгенчиг чавыс дужут алыр, быжыдын болгаш тараанның ажаалгазын орайтадыр чоруктар чаңчыл апар чыдар. Ховуларже минералдыг чемнишчидилгелер сөөртүү ёзу барымдаалаан эренгей байдалдыг чоруттунуп турар.

Ёзулуг агротехниканы боттандырарда хамыктың мурнунда чер эдлчештирилгезин чурумчудар болгаш чер хөрзүнүң ажылдап кылырынче кол кичээнгейни салыр, ылангыя чазын удур чарыр тарыыр чоруктан ойталаарындан, ол ышкаш кускү аңгыс аңдарылгазын орайтадыр чорукту болдурбазындан эгелээри чугула деп агрономнар демдеглээннер.

Ылангыя черни чайын чаргаш ажылдап кылырының ажыктын мооң алаанда тодаргай чижектерге көргүскеннер.

Бо чылын «Октябрь 30 чылы» колхоз чайын аңдарган черниң га бүрүзүнден ортумаа-биле 18—20 центнер дужутту алган болза чазын удур чардырган тараан участоктарының га бүрүзүнден ортумаабиле 8—10 центнерни алган. «Тиилелге» колхоз чайын аңдарган черниң га бүрүзүнден 10—14 центнерни алган болза чазын удур аңдарган черниң га бүрүзүнден 5 центнер, чамдык участоктардан 3—4 центнер дужут алган. Ол ышкаш «Совет Тыва» колхозтуң Чинге-Дагда тараа ховузунуң чайын аңдарган участогу га бүрүзүнден 16 центнер дужутту берген болза күзүн чарган аңгыстың дужуду 8 центнер, а чазын удур чаргаш чаштырган черниң дужуду гектардан 4—5 центнер болган.

Ынчангаш тараа шөлүнүң баланзызынга чайгы аңдарылганы болгаш күзүн эрте аңдарган аңгыс черни көвүдедириниң хемчеглерин алырының ажыл-агыйга ажыктын үстүнде саннар чугаалап турар.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери үрезиннерни райончуткан сорттулуг болдурары, кукуруза, ногаа, картофель культураларының дужудун бедидери, техниканы чөп ажыглаары, хову бригадаларына күш-ажылды организастаары болгаш часкы, кускү ажылдарның хуусаалары чергелиг агротехниктиг өске-даа хемчеглериниң талазы-биле солун чугаалажыышкынарны кылганнар.

СЭКП Каа-Хем райкому, тускай эртемниглериниң киржилгези-биле районга агротехниктиг хемчеглериниң чаңыс аай чурумнарывын тодаргай программазын ажылдап кылып турар.

Ш. КҮЖҮГЕТ.

Дээрги Рамешвари Неруга

Африка-азий эп-сеткил каттыштырылгазының Бүгү-индий конференциязынга

Нилам Манзил 350
Ламингтон Роуд
Бомбей — 7

Азияның болгаш Африканың чуртларының эп-сеткил каттыштырылгазының Бүгү-индий конференциязының киржикчилеринге изиг байырны чедирип тур мен.

Кажан хосталга болгаш национал хамаарышпас чорук дээш улустарның демисели чаа үе-чадаже кирген, колониалдыг дарлалдың бужар системазын бүрүн үзүткаарының үези келген ындыг үеде силерниң конференцияңар чыылгандыр.

Колониализмге удур демисел келир дээре үе дээш, чөптүг тайбың дээш демиселдиң чардынмас кезиг апарган.

Бо чаагай сорулганы чедип алырына боттарының салыышкынын киирип турар бүгү-ле кижилерниң талазынга совет улус ханы эп-сеткилин каттыштырып, деткип турар. Силерниң чугула ажылыңарга чедишкинни сессияның киржикчилеринге сагыш-сеткилдиң ханызындан күзен, колониализмге удур улустарның демиселинин улуг хереэнге, чепсегленишкинни дүжүрер болгаш тайбың дээш демиселдиң хереэнге силерниң сессияңарның шиитпирлери дузалаар боор дээрзинге бүзүрелимни илергейлеп тур мен.

Хосталганың болгаш тайбының хүнү Азияның болгаш Африканың бүгү улустарының кырынга дүрген-не үнүп келген турзун.

Н. ХРУЩЕВ.

Москва, Кремль
1960 чылдың декабрь 2.

Үрезинни арыглап турар

Чаа-Хөл районнуң Ленин атты колхозунуң төп тараа складында келир чылдың чажар үрезинин эш Дыдый-оолдуң удуртқан звенозу арыглап эгелээн. Эрткен айда олар «ОС-3» машина-биле 140 тонну арыглаан складтаан. Бо ажылга эштер Саая, Шаалы болгаш Чолдак олар эки ажылдаанар. Ам ол звено төп складта үрезинни арыглап дооскаш, колхозтуң Оруг бригадазынга үрезинни арыглап эгелээннер.

Улус судтарының соңгулдаларынга белеткелдер Бии-Хем районнуң Ээрбек суурда эки чоруп турар. Агитаторлар соңгукчуларга үргүлчү барып, улус судтарының дугайында Дүрүмнү тайылбырлап, СЭКП ТК-ның ам болур деп турар Пленумунга уткуштур бистиң чуртувуста болгаш области бооп турар болуушкуннарның дугайында беседаларны кылып турарлар.

ЧУРУКТА: агитатор эш Бюрюнейниң беседа кылып турары.

Фото В. Лутковтуу.

ВЦСПС-ТЕ

1961 чылда коллективтиг керээлерни чарарынын дугайы

ВЦСПС-тиң Президиуму 1961 чылда коллективтиг керээлерни чарарының дугайында доктаал хүлээп ал-

ВЦСПС-тиң Президиуму ол чугула хемчегиң улуг ужур-дузазын демдеглээш, профэвилелдериниң профчөвүлелдериниң, төп, республика, край, область, фабрика-завод болгаш чер-чер комитеттериниң бо чылдың декабрьда коллективтиг керээлериниң күүселдезин хынаарын болгаш ону ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларының хуралдарынга (конференцияларынга) чугаалажып көөрүн даскан.

Коллективтиг керээлерни 1960 чылдың декабрьда болгаш 1961 чылдың январьда чарган турар. Ол кампанияның кол соруулгазы—чеди чылдың үшкү чылының планнарын долдур болгаш ажыр күүседиринге хереглеттинер бүдүрүлгениң курлавырларын тодарадырынга идепкейлиг киржиринче ажылчы чоннарны калбаа-биле хаара тудары болур.

1961 чылдың бүдүрүлге планын хуусаазының бетинде күүседирин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам улгаттырарын, продукцияларның бот-үнезин чиигедирин болгаш шынарларын экижидерин, материалдарны, чиг этти, металлды, электроэнергияны, оттулар үүлүү кампаарын, чаа техниканың калбак ажыглалын болгаш технологтуг чорудулгаларны улам болбаазырадырын коллективтиг керээлерге айтыры эргежок чугула деп ВЦСПС-тиң доктаалында чугаалап турар.

Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның чогаадыкчы эгелээшкинин болгаш идепкейин бүгү хемчеглер-биле хөгжүдери, кылыр нормаларны болгаш хүлээп алган социалистиг хүлээлгелерин ажылчын бүрүзүнүң күүседиринге таарымчалыг байдалдарны тургузары, күш-ажылды организастаарын болгаш нормаларын экижидери, кылза чугуур нормаларның техник талазы-биле үндезилеттинген хемчеглерин бүдүрүлгеге доктаадыры дээн ышкаш ындыг айтырыгларны шиитпирлээр.

ЧУРУКТА: АГИТПУНКТУДА

Сонгулдаларга белеткелдер дугайында район төвүнге көдээ күүскомнар даргаларының болгаш агитколлективтер удуртукчуларының семинары болуп эртken. Оон соонда бистиң «Октябрь 30 чылы» колхозка соңгулдаларга белеткел ажылдары калбарган.

Агитпункт (эргелекчизи эш Кылын-оол) фермаларда, бригадаларда балыктер аймы-биле 35 агитаторларны быжыглаан. Олар хамаарышкан участокторларынга соңгулдалар дугайында Дүрүмнү, КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV-ки сессиязына эш Н. С. Хрущевтуң төөгүлүг чугаазының ужур-дузазын, областың ажылагыйында чедишкиннерниң дугайын таныштырып турар. Ам соңгукчуларының ланзызын азып белеткээн.

М. КУУЛАР,

Чөөн-Хемчик район.

Бистиң областа

База катап аңнап үнер

Бо аңныыр сезонунда Сүт-Хөл райондан 300 ажыг кижи составтыг 28 аңчы бригадалар аңныырже аъттанып үнгеннер. Оларның чамдыызы ам кээн турар болгаш баштайгы олчазын районнуң белеткелдер конторазынга дужаан турарлар.

Оларның иштиден аң-не хөй олча-тыныштыг аңчылар «Ишкин» колхозтуу болган. Ында эш Канчыыр-оолга удуртқан бригада 16 кишти, 300 ажыг дириги, бир бөрүү база өске-даа үүрмек өлүктерни кирген. «Бора-Тайга» колхозта эш Белек-Баирнин бригадазы 19 киш, 350 дириг, «Алдан-Маадыр» колхозта эш Дажы-Доржунуң бригадазы 15 киш, 200 дириг олчалыг болган.

Баштайгы аңнаашкын үезинде чамдык дуржулгалыг аңчы бригадаларның болгаш мурнакчы аңчыларның түңнелинден алгаш көөрге, районнуң девискээринде аң-өлүк арбыы турар черлерде киш, дириг болгаш өске-даа аңнар ховар эвес бар болуп турар. Аңныыр сезону эгелээнден бээр аңчыларның күүнүн шын организастап тургаш, өлүк тывыжының ажылын дүргедеткен болза, түңнел мөөн ыракта бедик турар өскүс. Район ниитизи-биле 28 муң дириг садар планныг тургаш, оны бир ай иштинде чүгле 17 хуу күүсеткен. Дилги, ас, күзен кештери бага-ла ховар кирип турар.

Районда аң-не улуг ажыл-агый болур Киров аттыг колхоз (даргазы эш Очур-оол) аңныыр ажылын чугулага көрбээни-биле киш аңнаарынче чүгле 6 кижини чорутқан. Колхоз баштаар чери районнуң белеткел конторазы-биле аңныыр керээзин чарарындан ойталаан. Чамдык колхозчулар аңнаар бис деп күзелин илередип турда, оларның күш-хүнүн казып штрафтаары-биле коргуткаш, шуут чорутпайн барган.

Ол ышкаш, «Бора-Тайга» колхозтуң баштаар чери тозан ажыг аңчыларны аътқарар тургаш, чүгле 30 кижиниң даңзызын берип кааш ооцбиле кызыгаарлаттынган. Ол даңзында киргеннерниң аразында аңнал билбес, боо безин тудуп көрбөөн азы мырыңай кырган, чер четпес кижилер база бар болган.

Районнуң белеткел конторазы бо чылдың аңныыр сезонунга ыракта четпес белеткенген. Аңчыларның кол турлагжып аңнаар черлеринге бажыңчыгаштар кылып белеткээринге берген акшаны четче ажыглаваан, а кылган бажыңнары өзулуг аңчылар түрлаа эвес, а аң чок черлерде, шынар чок мунгаш кажаалар болгулаан. Биче калибрлиг боо октары болгаш өске-даа оксчемзекбиле аңчыларны чогуур үезинде четче хандырбаан. Ол чорук ам-даа үргүлчүлеп турар. Хемнер белдирлеринге, арттар аксынга дуржулгалыг белеткелчилериг садыларны каш кезек черге организастаар деп чаагай шиитпирни аңчылар хуралынга хүлээп алган-да болза, ол күүсеттинмейн турар, аңчылар күш-хүнезин, ок-чемзек төнгеш, ырак черлерден район лөөнүге кээп турарлар.

Бирги аңнаашкын-биле кызыгаарлаттынгаш, катап аңнаарын организаставас болза, өлүк дужаарының планы күүсеттинмес болгаш эки шынарлыг өлүк кирип алдынмайн баар. Ам соруга болза бүтү-ле колхозтардан аңнаарынга мергежилдиг кижилерни база катап шилип тыпкаш, оларны четчир санныг ок-чемзек, аъш-чем-биле хандырган, аңныырже чорудары чугула. Катап үнер бригадаларны аң-не дуржулгалыг, эрес-каашпагай аңчылар удуртур үжурлуг.

Н. ЧЫРТАКПАН.

Солун болуп эрткен

Областың культура эргелелиниң организастап чорутканы районнардан келген көдээ клубтар эргелекчилериниң 15 хонук семинары доозулган. Семинарның киржикчилери РСФСР-ниң Даңзы Советиниң көдээ чоннуң культура хандырылгазын эжижидер хемчеглер дугайында доктаалын амыдыралга боттандырар талазы-биле областың культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылдакчыларының мурнунда соруулгаларның дугайында лекцияларны дыңнап, мөөн сонгаарны ажылдың дугайында ажыктыг сүмелерни алтыпаан.

Семинарның программазы солун. Делегей байдалының дугайында лекцияны СЭКП обкомунуң лектору эш Емельянов кылган. Көскү агитацияны клубка кылырының хевири болгаш методу, көдээ ажыл-агый темазынга хамаарышкан тематиктиг кежээлерни белеткээри болгаш организастап эрттирери, чаңгыс көжегелиг шиилер-биле ажыл, көдээге санитар-чырыдыышкынныг ажыл, эртем-билиг болгаш лекция пропагандалыг ажылларны организастаары, клубтуң чон оргузунга ажылдары болгаш оон-даа өске чугула лекцияларны семинарның киржикчилери дыңнап, чаа түүлдерни билип алган.

Чаа ырларны болгаш таңцыларны өөредириниң дугайында практиктыг кичээлдер эрткилээн. Семинарның киржикчилеринге экскурсияларны база организастаан. Олар областың Алдан-Маадыр аттыг күзейинче экскурсиялап, хөгжүм-шин театрының артистериниң шин белеткелдериниге ийи удаа барып, хоорайда эки ажылдыг культура-чырыдыышкын албан черлери болур — № 1 АТК-ның клубунга, даг экспедициязының Культура бажыңынга барып, оларның ажылы-биле танышкан. Оон киржикчилери Таңды районнуң Балгазында көдээ Культура бажыңынга болган тематиктиг кежээге база чорааннар.

Профэвилел организациязында

Өвүр райпозунда профэвилел месткому коллективке бот-тывыңгыр уран түүл бөлүмүн тургузарын шиитпирлээн. Ол бөлүмнүң киржикчилери — коллективтиң кежигүннери, бирги эзлчегде аныяк кооперасчылар солун өөнарны, концерттерни Хандагайты суурнуң чурттакчыларынга болгаш колхозтарга көргүзери-биле белеткенип эгелээн.

Суурга хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаарынга идепкейлиг киржирин профэвилел кежигүннери база шиитпирлеп алган. Дыштаныр болгаш байырлал хүннеринде райпода профэвилел кежигүннери эзлчег-биле суурга дежурныйлап, улусчу өки-тура дружинаның ажылынга киржирлер. Хөй-ниитиниң амыдыралынга кооперасчыларның идепкейлиг киржилгезин хандырарыңче угландыр профэвилел месткомунуң чорудуп турар хемчеглерин суурда изиибиле детким турар.

С. УСПУНДАЙ.

Монгуш Кертик Өвүр райпозунга он бир чылдың иштинде садыглап келген. Хереглекчи чонга сагыш човангыр, эвилең-ээлдек садыгжы бараан саарылгазының ай болгаш квартал планнарын үргүлчү ажыр күүседип турар. Бодунуң садыг ажылының талазы-биле билиг-мергежилин бедидип, облпотребсоюзтуң организастааны семинарларга каш удаа киржип келген. Амгы үеде Монгуш Кертик Хандагайтыда район магазининде ажылдап, эки ажылы дээш чоннуң макталын чедип алган.

Чурукта: Монгуш Кертик (солагай талазында) садып алыкчыга пос метрлеп берип тур. Оң талазында — ол магазинниң эргелекчизи Донгак Далай-оол.

Сөзү болгаш фотозу П. Гольцовтуу.

бүдүрүүчүлүү бедзэн, ажылдан озалдаар нижилер улам зөөжеп, адактың сөөлүнде бүгү тудугжулар ажылга озалдавайн кээп турар апарган.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң төөгүлүг чеди чыл планының ийиги чылында тудугжулар эрестиг ажылдап, СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунга күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш боттарынга алган хүлээлгелерин күүседип шыдаан. Бо чылын бригаданың кежигүннери мал кажаларын тудар планын эрестиг күүседип, 3670 баш мал кирер 10 кажаларны Кара-Булуң девискээринде туткан. Эрткен чылын бригада 16 чуртталга бажыңнарын тудар планын 22 нылдыр күүсеткен, а 1960 чылда 10 чуртталга бажыңнарын ажыглалга киирген.

Коммунист эш Дамдың-оолдуң удуртулгазында тудуг бригадазы тудуг ажылдарының планын күүсетпишаан, тудугнуң шынарын бедидип турар. 1961 чылда планын ол бригадада тудугжулар база эрестиг күүседип шыдаар.

С. ЧАЛЗЫП.

КОММУНИСТИҢ УДУРТУЛГАЗЫНДА...

1958 чылдың эгезинде коммунист В. Дамдың-оол колхозта парторгтуң кабинединге эртези сүргей кирип келген.

— Эки-и, эш Дамдың-оол, силерни кончуг-ла хереглээн бис— деп, чугаалавышаан, парторг ону утпуп алган.

— Ийе, келдирип хереглээн боорга, чедип келдим, даргалар.

— Кончуг чугула айтырыгның дугайында силерниң-биле дугуржур, сүмележир дээш, силерни чаладывыс — деп, артель баштаар чериниң даргазы аңаа харыылап чугаалаан.

— Бисте тудуг бригадазының аныны баисырап, план үстүрүнге четкен, тудуг бригадазын быжыглаар, ынаар коммунистерни, комсомолчуларны чорудар дугайында партбюро шиитпир үндүрген. Тудуг бригадазының бригадиринге ажылдаарын партия организациязы болгаш артель баштаар чери силерге сүмелеп, бригаданың ажылын эжижидип шыдаар дээрзинге идегеп-даа, бүүреп-даа турар-дыр. Бо шиитпирни кэнчаар нөрүп турар силер? — деп парторг айтырыгны коммунист Дамдың-оолдуң мурнунга дорт болгаш тодаргай тургускан.

— Совет Эвилелиниң алдарлыг Коммунистиг партиязының нежигүнү, партияның солдады болганымда, оон бүгү даалгазын күүседир ужурлуг мен. Ынчаарга, бо айтырыгны мээң мурнумга хенертен тургусканы бергедир...

— Чок, чоок, эш Дамдың-оол, силерни албадавайн турар. А силерниң-биле сүмележип турардыр ийин — деп, парторг ону үзе кирген.

— Билип тур мен, эш парторг. Партия организациязының бюрозуиун, артель баштаар чериниң бо улуг идегелин күүседир дээш бүгү күжүмнү, аргамны, билиимни харам чокка бээр мен — деп, коммунист эш Дамдың-оол шиитпирлиг харыылаан.

Коммунист эш Дамдың-оол Улуг-Хемде «Чодураа» колхозтуң тудуг бригадазын ынчан хүлээп ап турда, оон ажылы барык сандараан болган. Хамыктың мурнунда күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар, транспорт болгаш тудуг материалдары-биле бригаданы хандырары эргежок чугула турган. Тудугжуларның хуралын эш Дамдың-оол дораан чыыдырган, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар, бар четпестерни шиитпирлиг чайладыр дугайында дугуржуп, тодаргай хүлээлгелерни тудугжулар ынчан алган.

Лекцияларны, номчулгаларны, беседаларны, тудугжулар өртүзүнга үргүлчү чорудуп, масса-политиктиг амыды күштелдирген. Тудуг бригадазында байдал дораан өскерилген. Күш-ажылдың

Малдың баш санын чыл бүрү өстүрер, бо чеди чылда дүк бүдүрерин 3 катап көвүдедир дээш түс черниң хойларын нарын болгаш чартык нарын дүктүг кылдыр сайзырадыр талазы-биле улуг ажылды чорудары областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң мурнунда харыысалгалыг соруулга болур. Ынчангаш хойларның баш санын өстүрери-биле кады шынарын эжижидерин — уксаалыг болгаш продуктулуг шынарларын бедидерин уттуп болбас.

Бо соруулганы чедип алыры хойларның өдержилгезин өй-шаанда, эки организастаанындан, нарын дүктүг кошкарларның үрези-биле тарып боозадылганы калбаа-биле ажыглаанындан кол хамааржыр. Бир эвес 1955 чылда областа эжижиткен уксаалыг хойларның саны 15000 баш хире, а күрүнеге саткан нарын, чартык болгаш чартык бөдүүн дүк бүгү саткан дүктүң 7 хуузу турган болза, 1959 чылда эжижиткен хойлар 294400 баш, оон саткан дүк 32 хуу болган. Бо чылын ындыг эки шынарлыг дүк бүгү саткан дүктүн 48,7 хуузун эзлээн.

Бо чылын областың колхозтарынга болгаш совхозтарынга 258000 хойну нарын дүктүг кошкарларның үрези-биле тарып боозадыр ужурлуг турган. Хойларның оолдаашкынының түңнелдерин үргүлчү чугаалажып көрүп турар ажыл-агыйларның тускай эртемниглери болгаш удуртукчулары болза, тарып боозадылга кайы хире өй-шаанда болгаш шынарлыг өрткенин билип ап, дараазында чылын четпестерни эдериниң хемчеглерин ап турар.

Ынчалзажок колхозтарның, совхозтарның хөй-хөй удуртукчулары, зооветеринарияның тускай эртемниглери, СЭКП райкомнарының болгаш райкүүскомнарның удуртукчулары хой ажылында бо улуг ажылдың чугулазын ам-даа чедир үнелевейн турар деп чугаалаар херек. Бо ажылды багай организастаанындан болгаш харыысалга чок чорутканындан ноябрь 20-де тарып боозадылганын планы чүгле 61,7 хуу күүсеттинген азы 159162 баш хойлар тарыттынган, ол болза эрткен чылдың ол үеэлинден 54 муң баш эвээш. 1959 чылда тарып боозадылганың 100 пунктулары ажылдап турган болза бо чылын 90 пункт ажылдаан. Тарып боозадылганың планын Чөөн-Хемчик районнуң колхозтары чүгле 42,7 хуу, Бай-Тайганың — 42,8 хуу, Бии-Хемниң — 46,9 хуу, Улуг-Хемнин — 52,5 хуу, Эрзининиң — 50,3 хуу, Чаа-Хөлдүң — 55,2 хуу күүседип, бо ажылды онза багай чорутқан. Таңды районда «Тиилелге» совхоз тарып боозадылганын планын чүгле 34 хуу, «Межегей» совхоз — 37,2 хуу, «Элегес» совхоз — 49,2 хуу күүсеткен. Тожу районнуң колхозтарында хойларның тарып боозадылгазынын дугайында чыл бүрү чүгле чугаа чоруп турар боордан ангыда, херек кырында чүүү-даа кылбаан.

Бо чылын тарып боозадылганың планы күүсеттинмейн турда-ла эзээн хөй пунктулар ажылын шагда-ла соксаткаш, кошкарларны суула салыпкан түүл бар.

Тарып боозадылганың пунктуларынга куду шынарлыг кошкарлар хөй турганындан шилиттинген эки шынарлыг кошкарларның үрези-биле хойларның чүгле 49,6 хуузу, оон иштинде Эрзин районга чүгле 10 хуузу тарыттынган. Бодунуң девискээринде шилиттинген кошкарларлыг, көдээ ажыл-агый малдарын тарып боозадыр талазы-биле күрүне станциязы бар Чөөн-Хемчик районнуң колхозтарынга 10246 хойнуң чүгле 1980-ни шилиттинген кошкарларның үрези-биле тарыттынган. Сүт-Хөл районнуң колхозтары ындыг кошкарларның үрези-биле чангыс-даа хой тарываан. Олар Чадаанада күрүне станциязы-биле 6000 баш хойну тарыыр керээ чаргаш, амга чедир оон үре албааннар. районнуң көдээ ажыл-агый инспекциязы (кол зоотехниги эш Балабай) бо ажылды ала-чаягаарлаашкынга киирген.

Сула өдержилгени колдатканының болгаш тарып боозадылганы куду шынарлыг будурукчулер-биле өй-шаанда эвес чорутканының уламыдан хойларның саны өзүп туражок, дүк бүдүрери чамдык черлерде кудулап турар. Чижээ, Барыын-Хемчик районнуң колхозтарынга бо чылын дүк бүдүрери 1959 чылдагыындан 101, Улуг-Хемге — 110. Таңдыга — 25, Сүт-Хөлге 29 центнер эвээш болган. Хойдан чаш тел алыры бо чылын база эки эвес болган. Бир эвес эрткен чылдың ноябрь 1-де областың колхозтары төрүүр 100 хойдан-па 81 хураган алган болза, бо чылын чүгле 61 болган. Совхозтар 100 хойга онаштыр эрткен чылдагызындан 20 хураган эвээшти алган. Хойларның кызырашкыны Чөөн-Хемчик, Бии-Хем, Барыын-Хемчик районнарның колхозтарынга 48 — 58 хуу, а «Өөк» совхозка 52 хуу болган.

Мындыг чорук тарып боозадылга пунктуларында техниктериниң ажылын тускай эртемниглериниң контрольдавайн, чамдык таварылгада олар боттары безин ынча хойну тарып боозаткан деп аңаа-ла сагыш даап даңзы кылып турарындан болуп турар. Чүгле мындыг харыысалга чок чорутқуң түңнелинде Тес-Хем районнуң колхозтарынга 1959 чылдың сентябрьда тарып боозаткан 20384 хойдан айыткан хуусаазында чүгле 3536 хой, Эрзин районга 24237 хойдан 5259, Улуг-Хемге 18168 хойдан 5981 хой төрөөн. Ынчаарга арткан хойлар тарыттынмайн барган болгаш оларның чамдызы орайтап сула өдержилгеге киргени ол-дур. Ынчалза-даа ол тарыттынмаан хойларның хөй кезин кызырап, эвээш эвес дүктү, эштти болгаш хураганны чедир албазынга чедирген.

Хой ажылының хөй-хөй фермаларында уксаажыдылга болгаш зоотехниктиг ажылдың бөдүүн негелделерин сагывайн, ажылды эрги хевээр чорудуп турда, хой ажылын сайзырадыр соруулганы чедип алыры берге. Хөй ажыл-агыйларда янзы-бүрү назылыг эр, кыс хойлар, оон иштинде уксаалыг кошкарлар-даа холуй туруп турар. Чамдык коданнарда уксаажыдылга ажылынга ажыктыг эвес кошкаржыгаштар чазаттынмайн, сула өдержилгеге киржип турар. Чамдыкта 7 — 8 ай назылыг хайнак хураганнарны өдержилгеге хаая эвес киирип турар. Ол чорук оларның боттарының өзүлдезинге таарымчалыг эвес болгаш оларның өөлү кошкак, эвээш продуктулуг болур.

Сөөлгү чылдарда областа көдээ ажыл-агый малдарын тарып боозадыр талазы-биле ийи күрүне станциялары тургустунган. Хой ажылын чорударының ниити культуразын бедидеринге, бедик үнелиг будурукчулерниң үрези-биле тарып боозадылганы калбаа-биле чорудуп турган, хойнуң шынарын чаартырынга бо албан черлери шиитпирлиг рольду ойнаар ужурлуг. Ынчалзажок олар боттарының хүлээлгелерин күүсетпейн турарлар. Оон-биле кады чамдык колхозтарның, совхозтарның удуртукчулары болгаш тускай эртемниглери ол станцияларның ажылдакчыларының сүмелерин, санаалдарын тоон көрбес, оларның-биле чарган керээлерин күүсетпес чорук база бар. Маңза Сүт-Хөл, Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга, Каа-Хем районнарның колхозтарының болгаш Таңды районнуң совхозтарының, колхозтарының бо чылын тарып боозадылганын планын ускени чижек болур.

Бо бүгү чижектер болза, колхозтарда, совхозтарда хойларны тарып боозадыр ажылды чедир үнелевейн турарын, а районнарның көдээ ажыл-агый инспекцияларының бөлгаш партия, совет органнарының талазындан бо чорук-биле аңза эштешкеш, тарып боозадылганың планын күүседир талазы-биле тодаргай хемчеглер албайн турарын хереченлеп турар. Тарып боозадылга пунктуларының ажылынга хүн бүрүнүң контролюн тургузары, күрүне станцияларының бедик шынарлыг кошкарларының үрезин тарып боозадылга үезинде калбаа-биле ажыглаары чугула. Бо чугула ажылче колхозтарның, совхозтарның бүгү удуртукчуларының, зооветеринарияның тускай эртемниглериниң кичээнгейи салдынган турар ужурлуг.

А. ТЮНИНА.
областың көдээ ажыл-агый эргелелиниң улуг зоотехниги.

Ниитиниң малының кыштаглаашкынында

Кыш — мал ажылынга эң-не харыысалгалыг үе болур. Аңда бүгү талазы-биле белеткенгеш, кыштаглаашкынны чөп организастаары чүгле малдың баш санын камгалаарынга өвес, харын оон продуктулуун бедидеринге база чугула ужурлуг.

Эрткен чылын бистиң колхозтарывыс кышка четпес белеткенген турганындан мал ажылынга улуг когарал таварышкан. Районга ниитизи-биле 15 муң баш мал өлүп доораан, дыка хөй мал арып бараан ужурунда оларның продуктулуу кудулаан. Ол чорук малдың баш санын өстүрер, а ол ышкаш эт, сүт, дүк бүдүрер талазы-биле планнарны күүседириниң темпилерин улуу-биле оожумнаткан.

Мал ажылында үстүнде ышкаш четпестерни болдурбас дээш, кыштаглаашкынны организастыг эрттириниче коммунистерниң, комсомолчуларның болгаш бүгү колхозчуларның кичээнгейин угландырары партия, совет болгаш колхозтар баштаар черлериниң амыы үеде эң чугула хүлээлгези болуп турар.

Бо ажылды чедиишкинниг чорударын хандырар чугула түүлдерниң бирээзи—малдың чем суурун чөп ажыглаары болур. Бистиң колхозтарывыс бөдүүн мал чемнерин белеткээринин планын чүгле 41 хуу, а шыжыг чемнерниң — 74,2-ле хуу күүсеткен чорук районнуң мал кыштаглаашкынынга дүвүренчит байдалды тургузуп турар.

Бо үеде колхозтар кыштаглаже 2650 тонна сигенни сөөртүп чедирген болза-даа, арткан сигеннер фермаларга быжыглаттынмаан. Чамдык черлерде белеткеттинген сараттар камгалаттынмаан, оларны мал үреп турар чоруктуң фактылары бар. Чижээ, Y. Шынаанның Суг-Баштарында, Сымагалдай унунда, Шантышта сараттарның дыка хөй кезиин мал үрээн болуп турар.

СЭКП обкомунуң бюрозунуң шиитпирин күүсетпишаан, Таңды райондан бир муң тонна саваңны пресстеп сөөртүр ужурлуг турган бис. Ол ажыл ам-даа кончуг оожум чоруттунуп турар. «Чодураа» колхоз 59 кезек сараттарын 1,5 ай иштинде пресстеп келген чорук ында күш-ажылдың организастаашкынының кошкаан, удуртулганын четпезин тодаргай херечилеп турар.

СЭКП райкому болгаш райкүүском сөөлгү үеде колхозтарның мал ажылының байдалын хынап көрген. 9520 шаар мал ортумактан куду деңгилгелиг, ылаңгыя «Ак-Эрик» колхозта 5480 ажыг баш анай, хураганның күжүнүң арган болганы илерээн. Калбак-Даг, Кара-Бөш-Даг, Кара-Шат, Берт-Даг деп черлерде кыштаглаткан ол малдарже колхоз баштаар черлериниң кичээнгейин угландырын турар.

Малдың кыштаглаашкынын коммунистер эштер Дуктут-оол, Лыка, Биче-оол, мурнакчы хөжүлер эштер Тамый-оол, Намдал, Суван, Лодай-оол, Маадыр-оол дээш өскелерда багай эвес белеткээннер. Олар кажаларын өй-шаанда септеп, мал чемнерин кыштагларында чедирип алган, күжү арган аныяк хойларын немелде чемгерилгезин эгелеп чорудуп турарлар.

Кыжын малга чылыг кажаа чугула хереглеттинер. Ындыг турда-ла «Чодураа» колхозтуң Берт-Арыгда, О. Шынаада, Ленин аттыг колхозтуң Хүрен-Дутайда, Серлигде 6 кажаларының тудуу ам-даа доозулбаан. Чамдык ферма эргелекчилери, чижээ, Декпиш-оол, Миндрия оларның талазындан улуг шарыларга кажаның херээ чок, даштында кыштаар мал болгай деп, ажаалдап харыысалга чок чорчуун илередип турда, Ленин аттыг колхозтуң удуртукчулары ол четпес чорук-биле будуу чөпшээрежин турганыын СЭКП райкомунуң бюрозу буруу шаал демдеглээн.

Районнуң девискээринде одарларны чөп ажыглаары мал ажылында чугула айтырыгларның бирээзи болур. Эрткен чылын Y. Шынаанның хөжүлары одарларны эки таарыштырбаан чорукту ам катаптап болбас. Божалыг, Кара-Шат, Агар болгаш Берт-Даг ховуларының одарлаарын план өзүгаар ажыглап, оларга далбай сөөртүр черлерни курлаары, О. Шынаанның болгаш Y. Шынаанын дагларынга немелде кажаларны тударын уламчылазары чугула.

Районнуң колхозтарында база бир чугула айтырыг болза кышкы үеде малдың суттарылгазы болур. Дус-Хөл болгаш Берт-Даг ховуларында бо чылын үш кудуктарны казын тургускан. Ынчалза-даа Ленин аттыг болгаш «Чодураа» колхозтарның баштаар черлери оларны дерип ажыглаар айтырыгны оожум шиитпирлеп турар. Кызын суг-биле эки хандырган хойларның күжү шыырак, дүгү өлбек болуруун барымдаалгаш, ол кудуктарны бүрүн ажыглаарын боттандырза чогуур.

Колхозтарның сүт-бараан фермаларының чамдык кажаалары четпес септеттинген. Чижээ, Хүрен-Дугай, Өртен, Улуг-Күзег фермаларда бызаа кажаалары септеттинмээн. Чамдык сүт-бараан фермаларында ажылдың сандаргай тургустунганындан октябрь айда инек бүрүзүнден [illegible] саалдазының хемчээлин Ленин аттыг колхоз 199, «Ак-Эрик»—78 килограммага кудулаткан. Ылаңгыя Хүрен-Дугай фермазы чылда алган хүлээлгезин күүсетпезинге чедип турар.

Районнуң колхозтары декабрь, январь айларда план өзүгаар 3500 ажыг чаш хураганнарны хүлээп алыр ужурлуг. Ындыг турда-ла дыка хөй кыштагларда хураган кажаалары соок, тар, чавыс болуп турар. Оларны септеп, чылыглаар ажылче кол кичээнгейни угландырары чугула. Чаш малды өг иштинге азырап, өстүрер хожуданга арганы хереглээринден чайлаар херек.

Малчыннарның чуртталга-амыдыралын хандырары оларның ажылының чедиишкинниг болуруунга шуут хамааржыр. Дус-Хөл, Берт-Даг ховуларында хөжүлерниң чуртталга бажыңнары сөөлгү үеге чедир-ле соңга, шалазы болгаш хаалгалары чок болуп үргүлчүлевишаан турган. СЭКП райкому бо айтырыгларны бюрога чугаалажып көргеш, шиитпирлиг хемчеглерни ап чорукан.

Бистиң чуртувустуң көдээ ажылагыйын улам ыкай хөгжүдерин шиитпирлээр СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунга утказытур шиитиниң малын кыштап кеңди чыл ажыраарын улам дээре чорударынче, оон чаш малдың бүрүн камгалап алырынче районнуң көдээ ажыл-агый ажыл-ишчилериниң күжүн таарыштыр организастаарының чугула үезин ам келген.

А. АРАКЧАА.
СЭКП Тес-Хем райкомунуң секретары.

Чыл планын—декабрь 15-те

Бо чылдың эрткен айларында Шагаан-Арыгның райулетпүр комбинадының коллективи күш-ажылчы бедик көргүзүглерни чедип алган. Он айларның планныг онаалгаларын коллектив ниити продукция талазыбиле 105 хуу, барааныг продукциябиле 113,8 хуу күүсеттишаан, продукцияларның бот-үнезин пландан ажыр 8,9 хуу чиигеткен.

Ылаңгыя даараныр цехтиң ажылчыннары эң бедик будурукчулуг ажылдааннар. Даараныкчылар СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунга күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш социалистиг чарышты калбартышаан, ноябрьның будурулге планын 200 хуу күүсеткеннер. Чазаныр цехтиң ажылчыннары база даараныкчылардан чыдып калбайн чоруп турарлар.

Коллективте чүгле эки шынарлыг продукциялар бүдүрүп үндүрер дээш демисел күштелген. Социалистиг хүлээлгелериниң күүседезин хандырар талазы-биле эвээш эвес ажылдарны ында партия, профэвилел, комсомол организациялары чорудуп келген. Тус-тус цехтерде, бригадаларда коммунистерни, будурулге мурнакчылары комсомолчуларны бажыглаан. Олар боттарының харыылаар участоктарының ажылын удуртуп башкарбышаан, политикижидилге болгаш агитас-массалыг ажылдарны калбартып турарлар. Неделя сөөлүнде будурулгенин ниити хуралдарын чыылдыргаш, аңаа күүсеттинген ажылдарның түңнелдерин болгаш моон сонгаарты соруулгаларның дугайын чугаалажып турар. Хана солуннарны доктаамал үндүрүп, чамдык чугула таварылгаларда «Крокодил комбинатта келди» деп хуудусту база үндүрүп турар.

Амгы үеде комбинатта күш-ажылдың сагылга-чурумун үреэр чоруктар үзүткаттының база будурулге мурнакчыларының хүрээлени өскеи. Даараныкчылар А. Кузьмина, М. Сорокина, М. Маркелова, чазаныкчылар В. Сысоев, Угалах, Черданцев, ыяш кезикчилери Сенчиң-оол, Кыргыс, Андросов, Чанчил оларга коллектив чоргаарланып турар.

Боттарында бар аргаларын, курлавырларын сынап көргеш, комбинаттың коллективи чыл планын хуусаа бетинде декабрь 15-те күүседир деп бедиткен чаа хүлээлгени алган.

А. ЕМЕЛЬЯНОВ.

МУРНАКЧЫЛАРГА АЛДАРЖЫТКАН КЕЖЭЭ

Балгазынның көдэ Культура бажыңының ажылдакчылары ында «Революцияның чалбыжы» колхозтуң мурнакчыларына алдаржыткан кежээни эрттирер дугайында саналды колхоз баштаар чери-биле болгаш ында партия организациязы-биле сүмелешкеш, ааа белеткенип кирипкеннер. Ол кежээге белеткел ажылдарын чорударына колхоз баштаар чери, партия организациязы улуг дузаны көргүскен.

Суббота. Эжиниң аскында «Колхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчыларына байыр!» диген лозуң аскан Культура бажыңынче сууруну чурттакчылары — колхозчулар болгаш көдэ интеллигентилер шуужуп кирип тургулаан. Культура бажыңының делгем залында улус долдур олурупкан. Ол тематиктиг кежээни көрүп, аная кирживи-биле Кызылга семинар эрттирип турган областың районнарындан келгилээн көдэ клубтар эргелекчилери болгаш Танды районнуң колхозтарында, совхозтарында бүдүрүлге черлеринде партия организацияларының секретарьлары база келгилээн.

Колхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчыларына холбаштырган кежээни колхоз даргазы эш Гутков ажыткан. Доңчу ялеткел кылыры-биле колхоз даргазының ораакчызы эш Диденкога сөс берген. Колхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчылары сураглыг хойжу Комбет Чыргалан, инек кадарчызы Чорбаа Марчыңоол, комбайнер Иван Чистоваев, саанчы Отук Хаңды ногаа ажаакчызы Татьяна Грудинина оларның аттарын адаан болгаш оларның колхоз бүдүрүлгезинге киирген үлүүн эш Диденко тодаргай чугаалаан. Колхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчыларына шаңналды база тывыскылаан.

Культура бажыңының ишти лозуңнар, плакаттар, чуруктар-биле көрүштүг кылдыр казастатынган турган. Бо үстүнде ады кирген беш мурнакчыларның күш-ажылчы чедиишкиннерин парлап бижээш, аскылаан. Чижээ: «Чорбаа Марчың-оол 3 чыл улаштыр инек кадарып турар. Оон семиртир кадарган бөлүк инектери 608 тонна сүттү берген болгаш оон 890 мың рубль колхозка киргеи». «Иван Чистоваев 4 чыл комбайнерлеп турар. 4 сезон дургузунда ол дыка хөй гектарның тараазын кестирип ажаагаштың колхозунга 1 миллион 152 мың рубльди киргеи». Мурнакчыларның көргүзүүн мынчалдыр түс-түзүнде бижээш, аскылаан.

„Шынның" материалдарының изи-биле

„Шоочалыг магазин"

Мындыг эге-биле Барыын-Хемчик райпозунуң Кызыл-Мажалык суурда магазининин үр үеде хааглыг ыруп келгени-биле районда политөредилге бөлүмнериниң дыңнакчылары база школалар өредилге номнары-биле, саазын, карандаш-биле хандыртынмайн турарын илереткен, эш С. Комбуй-ооллуң корреспонденциязы ноябрьда үнген № 264 «Шынга» парлаттынган.

СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң пропаганда болгаш агитация киллизиниң эргелекчизи эш Х. Кестикейниң редакцияга дыңнатканы-биле алырга, садыгжы Күнзек хөй самчыгдал кылып, үр үе иштинде санажылга кылганы-биле магазин ажылдавайн турган болгаш ноябрьның сөөлгү хүннеринден эгелеп магазин ажылдап эгелээн.

„Чунар бажыңның ажылы экижээн"

Тес-Хем районнуң коммунал-хандырылга болгаш тудуг-септелге конторазының начальниги эш С. Шумовтуң ажылчы чоннарның коммунал хандырылгазынга сагыш салбайн турары-биле Самагалдай суурнуң иштинде чунар бажыңы чоннуң культурлуг негелдезинге дүүшпейн турар дугайында шүүмүүлелдиг үүл № 259 «Шынга» үнген.

Тес-Хем райкүүскомнуң секретары эш Б. Ховалыгның редакцияга дыңнатканы болза, солунга парлаттынган корреспонденцияны райкүүскомнуң хуралынга чугаалашкаш, чунар бажыңы чоннуң негелдезин хандырар кылдыр тургузарын эш Шумовка дааскан соонда, бар четпестерни өткен.

ЭПТЕЖИР АРГАЖОК

Ноябрьның ийиги чартында бир эртен «Кызыл сылдыс» колхозтуң конторазынга кире бердим. Ында колхозтуң механиги К. Сандык даргалар-биле изирниктир шыңгыы чугаалашкан тур он.

Ол мени көрүп каш:

— Бистиң гаражывыста байдалдарны сонуургап көрүңер — деп диледи.

Конторадан каш-ла базым черде херим иштинде соокта күүрартыр хыраалай берген автомашиналар тур. Оларның адаанда кочалдарда оттар салып каан, а чанында чолаачылары холдарын дурбүтүнүп үрдүнмүшаан моторларның эрий бээрин маная турлар.

— Көрүп бүзүренер, кышкы үеде чолаачыларның ажылынга колхоз баштаар чериниң сагыш салыышкыны бо-дур—деп, Сандык септеттин мээн гаражче кирип бар чыда чугаалады.

Гаражка кирип келириниске ында соогу кудумчуда-биле дөмей-ле. Оон соңгалары шилдеттинмээн, эжиктери кылдынмаан, суугулары бузук.

Гаражка турган аныяк чолаачы Чымбул шагынче көргеш, чугаалайдыр.

—Автомашинамның моторун ам үш шак хире эргизип кедим. Чылыг гаражтыг турган болза фермага четкеш дедир ээп келир хире болдум-на.

Чымбулга ол эртен төп сүт-бараан фермазындан сүт сөөртүп эккээрин дааскан турган.

Ол гаражтан үнгеш база бирээзинге бардывыс. Ында байдал база биргизинден дээредевес. Чолаачылар база-ла «одагланган» турлар.

Таптыг-ла 11 шак турда гаражтан бирги автомашина шимчеп үнүү. Ол болза малчыннарның ыракы кыштагларынга сиген сөөртүр онаалга алган дуржулгалыг чолаачы Ч. Арияның машиназыгыр.

— Хүннүн-не дүшке чедир мотор эргизер апардывыс. Черле мындыг болза дыка-ла бергедир—деп, ол хомудалын илередип чугаалавышаан хап чорутту.

Колхозта 13 автомашиналар болгаш көдэ ажыл-агыйның хөй санныг техниказы бар, а колхоз тургустунганындан бээр он чыл четкен. Бо эрткен үеним дургузунда автомашиналарга гаражты, септелге мастерскаязын тургузарынга чүү шаптыктаныл.

Ол дээрге чүгле колхозтуң удуртукчуларының ажыл-агыйжы эвес чоруун, техниканы чап ажыглаарынче, механизатор кадрларның бедик бүдүрүкчүлүг ажылдарын хандырарынче кичээнгей салбайн турарын көргүзүп турарының фактыларыдыр.

Чылыг гараж чогуудан кышкы үеде автомашиналарның моторларын эргизеринге чолаачы бүрүү 2—3 шакты халыс эрттирип турар, он-он литр бензинни өрттедип турар. Ол дээрге колхоз ажылынга шаптык ужураштырып, оон экономиказынга хаража чедирип турары билдингир.

Бо чижектиг байдалдар чүгле «Кызыл сылдыс» колхозта эвес, Эрзин болгаш Тес-Хем районнарның өске-даа колхозтарында бар.

Үстүнде илереттинген фактылар-биле моон ынай эптежир аргажок. Ол четпестерни шиитпирлиг чайладырынче угланган боттуг хемчегларни алыры колхозтар баштаар черлеринден негеттинин турар.

О. МАНДАРЫЙ.

Ажыглаттынмайн турар

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунуң № 1 хову бригадазының төву Оорупда колхозчуларның бажыңнарын электри чырыы-биле хандырар дээш, колхоз баштаар чери тускай моторну септелге-техника станциязындан садып алган. Чазын тудугжулар ол моторну тургузарыбиле тускай бажыңны тудуп каан. Бо хүнге чедир моторну ажыглалга киирбейн турар. Чайын өл-чаъста, изиг хүнге ол мотор дадарып, үрелген, а оон кезектери чиде берген.

К. ДАРТАЙ-ООЛ.

Гектардан кукурузаның 1526 центнер ногаан массазын алган

СТАЛИНГРАД ОБЛАСТЬ. Сталинградтың көдэ ажыл-агый институдунуң иитн чер ажылы кафедразының эртем ажылдакчылары суггарылгалыг черге кукурузаның бедик дүжүдүн өстүрүп алыр талазы-биле солун дуржулгаларны бо чылын кылган.

Волга-Доннуң судно чоруур каналының Варваровск суг шыгжамырының эриинде турар дуржулга участогун тус-тус кезектерге хуваган турган. Ол кезектиң бирээзинге кукурузаны аразын чоок кылдыр тараан. Ынчангаш оортан гектарга онааштыр ногаан массаны болгаш сүт-быштак быжылга үезиниң мочактарын 943 центнерни, а тараазын—134 центнерни ажаап алган.

Өске бир кезек черге кукурузаны суданка-биле холуп тараан. Ол черден үш катап кескеш, кукурузаның ногаан массазын гектардан-на 1261 центнерни ажаап алган.

Институттуң өредилге ажылагыйының участоктарының бирээзинге бо чылын кукурузаның ийи дүжүдүн өстүрүп ажааган. Оон бирги ажаалгазын июльда, а ийигизин—октябрьда алган. Ниитизиби-биле гектардан ногаан массаны 1526 центнерни алган.

Суггарылганы чогуур өйүде чоруткулаанының, чемишчидилгени киирериниң шын чурумун саганының, гербицидтерни ажыглап тургаш химиктиг коптарылганы кылганының харазызында ол бедик түннелдер чедип алдынган.

Институттуң ажылдакчыларының келир чылда планы улуг. Заволжьениң кандаачал байдалынга көдэ ажыл-агый культураларын суггарарының эң-не ажыктыг аргазын ажылдап кылыр деп эртемденнер шиитпирлээн. Городищенск районнуң 62-ги Армия аттыг совхозунда кукурузаның эң бедик дүжүдүн алырының дуржулгазын чорудары көрдүнген.

ЧУРУКТА: Саратовтуң көдэ ажыл-агый институдунуң иитн чер ажылы кафедразының эргелекчизи, көдэ ажыл-агый эртемнериниң доктору В. Ф. Шубин (оң талазында) болгаш көдэ ажыл-агый эртемнериниң кандидады А. И. Гаврилов бо чылын өстүрүп алган кукуруза мочактарын көрүп олурлар.

СЭТА-ның фотохониказы.

Өртектер хемчээлин өскертириниң белеткел үезинде

Областың садыг четкилериндe бараанларның чаа өртектерин доктаалдыр болгаш өске-даа сан-документилерниң санажылгазын белеткээр ажылдың чоруп турарының дугайында облпотребсоюзтуң даргазының оралакчызы Сидоркинден айтырдывыс.

— Чаа совет рубльдиң алдын шынарының дугайында танылыга ажылдарын райполары болгаш Кызыл горпозун дамчыштыр организастап чорудуп келген бис. Өртектерниң хемчээлиниң дугайында доктаалдыр болгаш өске-даа сан-документилерниң санажылгазын белеткээр ажылдың чоруп турарының дугайында облпотребсоюзтуң даргазының оралакчызы Сидоркинден айтырдывыс.

— Өртектерниң хемчээлин өскертиринге хөй-ниитиниң киржилгезиниң дугайын чугаалап көрүңерем?

— Бистиң областа хөй-ниитиниң муң ажыг төлөлекчилери садыг ажылдакчылары-биле кады чаа өртектерге белеткелдерни дүрген болгаш шын чорударына ажылдаарлар.

КЫЗЫЛДЫҢ САДЫГ БААЗАЗЫНДА. Мында бир делгем өрээлде чөрби ажыг санакчылар, бухгалтерлер чыглып алгаш, чай чок ажылдаан олурлар. Садыг баазазының улуг бухгалтери Наталья Михайловна Ковалева-биле ужураштывыс.

— Ам үш складта янзы-бүрү бараанларның ончалал даңзызын кылып тур бис, оон соонда өртектерниң чаа хемчээлин өзүгаар санзар бис. Бо хүннерде бистиң санажылга ажылдакчыларывыс, складтар эргелекчилери кончуг харыысалгалыг ажылды харыылап турарлар. Районнарже бистиң үндүрген бараанларывыстың санажылгазы шын, будулгаазын чок болзун дээш, райполар-биле хүн бүрү харылзажып тур бис. Бисте ам чамдык райполарның бухгалтерлери база келгеннер — деп, Наталья Михайловна чугаалады.

Баазаның хериминиң иштинде өске-даа бараанларны чаа өртектер өзүгаар садар.

— Өртектерниң хемчээлин өскертиринге хөй-ниитиниң киржилгезиниң дугайын чугаалап көрүңерем?

— Бистиң областа хөй-ниитиниң муң ажыг төлөлекчилери садыг ажылдакчылары-биле кады чаа өртектерниң белеткелинге ажылдаары—оларга хүндүлүг болгаш харыысалгалыг ажыл.

Чурукта: солагай талазындан оң талазынче—бухгалтер К. П. Мартынова, культбараанар салбырының эргелекчизи В. Н. Чайкина, садыгжы Макшакова, горпонуң товароведи З. Д. Шкода олар радиоприёмникти өртөөн чаа өртекке таарыштыр бижип турлар.

КОЛ ЧҮҮЛ—БЕЛЕТКЕЛДЕ. Кызыл горпонуң № 1 үлетпүр бараанар магазининде чаа өртектерниң санажылгазы эгелээн. Культура бараанларының салбырында янзы-бүрү уруглар ойнаарактарын болгаш улуг өртектиг эт-херекселдерни саналп, чаа өртекке доктаадып турар. Бо магазинниң садыгжыларынга горпонуң бухгалтерлери болгаш товароведтери кээп, үргүлүү дузалажып турарлар.

Адаанда чурукта садыг баазазының ажылдакчылары, солагай талазындан оң талазынче—Р. Сайдочакова, А. Петченкова, В. Ильинская олар бараанларның ончалал даңзызын кылып турлар.

Сезу **А. Нугуурантыы.**

Фотолары **С. Феоктистовтуу.**

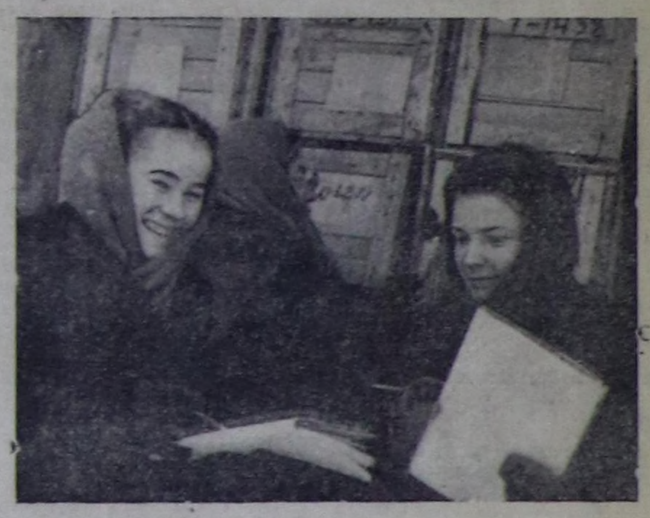

Совет рубльдиң чаа алдын шынары

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шиитпирин өзүгаар 1961 чылдың январь 1-ден эгелээш рубльдиң алдын шынары арыг алдынның 0,987412 граммы чедир бедиир болгаш даштыкы күрүнелерниң акшаларынга хамаарыштыр оон үнези база өскерлир. ССРЭ-ниң Күрбанкызының алдынга садып алыр өртээ бир грамм дээш 1 рубльге доктаттынар, а бир доллар мурнунда 4 рубль турганының орнунга ам 90 көпеекке деңнежир. Капиталистиг өске чурттарның акшаларынга хамаарыштыр рубльдиң үнезин оон алдын шынарын бедиткенинге дүүштүр бедидерин ССРЭ-ниң Күрбанкызынга дааскан.

Совет чазактың бо шиитпири болза өртектерниң хемчээлин өскертип база ам хүүлгеде турар акшаны чаа акша-биле солуп турган, совет акша единицазын 1961 чылдың январь 1-ден эгелеп улгаттырары-биле холбышкан.

Акша дээрге бүгү-ниити бараан эквивалентизиниң ролюн күүседип турар болгаш солулганың төөгүлүг хөгжүлдезиниң чорудулазында ол роль алдынга быжыглаттынган деп чүве билдингир болгай. Янзы-бүрү бараанларның өртектерин хемчээштирер болгаш деңнээрде ол өртектерни чаңгыс-ай акша единицазынга көргүзер, чүл дизе чаңгыс хемчээлге чедирери эргежок чугула. Ындыг хемчээл болза күрүнеден акша единицазы кылдыр көрүп турары годаргай санныг алдын болур. ССРЭ-де өртектерниң хемчээли годаргай санныг алдын шынарлыг рубль болур.

Өртектер хемчээлиниң өскерлиишкини болгаш совет рубльдиң алдын шынарының бедиишкини болза бистиң чуртувустун деңнилгелиг экономика хөгжүлдезиниң дүрүм өзүгаар болуп турарының бир илергейлээшкини болуп турар.

Өртектерниң бистиң чуртувуста туруп турар хемчээли үлетпүрүнүң болгаш көдэ ажыл-агыйның ниити продукциязының хемчээли, бараан саарылгазының, национал орулганың хемчээли, чоннуң акша орулгалары болгаш күрбюджет миллиард болгаш он-он миллиард рубльге санаттынып турган дайын мурнунуң болгаш дайын сөөлүнүң баштайгы чылдарында тургустунган.

Сөөлгү 10 чылдарның дургузунда ССРЭ-ниң ажыл-агыйының дүрген хөгжүлдезиниң түннелинде өртектерниң туруп турар хемчээли совет экономиканың өзүп турар негелделеринге дүүшпес болу берген. Үчүгле сөөлгү 7 чылдарның (1953—1959) дургузунда үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли 1,9 катап, национал орулга 1,8 катап, үүрмек садыгның бараан саарылгазы 1,8 катап улгаткан; ажылчын, албан-хаакчыларның боттуг орулгазы 45 хуу болгаш тараачыннарның боттуг орулгазы 64 хуу, а 1940 чылга деңнээрге ажылчын, албан-хаакчыларның — 2 катап, тараачыннарның—2,2 катап өскен.

Моон түннелинде, ниити продукцияның болгаш бараан саарылгазының, ажыл төлевир фондузунуң, национал орулганың, бюджеттиң базы ССРЭ-ниң Күрбанкызының кредит болгаш санажылга операцияларының хемчээли үүс-үүс миллиард болгаш триллион рубльге тодаргайлаттынар апарган. 1940 чылда үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли 30 миллиард рубльден эвээш түүге үнелеттинип турган, ам ол хемчээл 1,5 триллион рубль чоокшулап турар. Үүрмек садыгның бараан саарылгазының хемчээли (хөй-ниити чемненилгени киириштир) дайын мурнунда 175 миллиард рубль турган, а 1960 чылда барык 766 миллиард рубль болуп турар. Күүгүне банкызын дамчыштыр чоруп турар туда акша-биле эвес санажылга саарылгазының чылда хемчээли ам элээн каш триллион рубльге деңнежип турар. Бистиң перспективтиг планнарывысты барымдаалаар болза ол саннар оон-даа артык астрономнуг саннар болу бээр.

Өртектерниң туруп турар хемчээли ССРЭ-ниң экономиказының чедип алдынган деңнелинге болгаш негелделеринге моон ынай дүүшпези тодаргай. «Бо байдалдарда бистиң акшавыстың единицазын улгаттырары, рубльдиң алдын шынарын көвүдедири болгаш өртектерниң хемчээлин эде көөрү эргежок чугула апарган»—деп, Н. С. Хрущев ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бешки сессиязынга чугаалаан.

Өртектерниң хемчээлин өскертири аажок улуг ужур-дузалыг. Хамыктың мурнунда төлелгелерниң болгаш санажылгаларның техниказы элээн бөдүүчүүр, бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларның касса ажылагыйын чорударының чарыгдалдары кызырлыр, бүгү улус ажыл-агыйынга учёт болгаш санажылгалар чиигээр. Банк болгаш казначей билеттерин үндүрериниң хемчээлинин эвээжээри болза оларны бүдүрерине күүгүнеиң үндүрер чарыгдалдары үш катап кудулаарынга чедирер. Ам үеде хүүлгеде турар металл акшаларны чаа акшалар-биле солууру садыгның деңшилгелиг хевирлерин болгаш арганларын шиңгээдиринге болгаш хөгжүдерине, ылаңгыя магазиннерге, транспорттун, харылзаалының албан черлеринге, көрүлге черлеринге автоматтарны улам калбак ажыглаарынга дузалаар. Оон ыңай, өртектерниң хемчээлин өскертири рубльдин болгаш оон үүстүн үлүү—көпеектиң ужур-дузазын чоннуң караанга көдүрер, улус ажыл-агыйының бүгү звеноларынга камналганын шыңгыы чуруму дээш чедиишкинниг декисежириниге чаа негелделерни тургузар.

Рубльдиң алдын шынарын болгаш үнезин бедиткени ССРЭ-ниң экономиктиг даштыкы харылзааларынга база улуг ужур-дузалыг. Делегей рынокунда өртектерниң ортумак деңнелинде ССРЭ-де мөөң өртектерниң ортумак деңнелинге колдуунда деңнежип бар чоруур чүве болганда, рубльдиң алдын шынарының болгаш үнезиниң бедиишкини делегей өртектерин ССРЭ-де мөөң өртектер-биле деңнештирип көөр арганы берип турар. Бо чорук **бирээде,** дашкаар үндүрер болгаш чүртче киирер чамдык бараанларның деңнежилдиг ажыктыын болгаш ниити база түс-түс чурттар-биле ССРЭ-ниң даштыкы садыының улус ажыл-агый талазы-биле ажыктыын улам шын тодаргайлаар арганы берип турар; **ийиде,** бистиң даштыкы садыг организацияларывыстың ажылында бот-орулга-чарылганы быжыглаар арганы бээр.

Янзы-бүрү совет организациялар ам 80 чурттар-биле экономиктиг даштыкы харылзааны тудуп турарлар. ССРЭ-ниң күүгүне банкызы делегейиң 800 ажыг банк албан черлери-биле акша операцияларын боттандырып турар. Рубльдиң болгаш капиталистиг күүгүнелерниң акшаларының садыг алыр күүгүүн тургустунган боттуг хамаарылгаларынга дүүштүр рубльдиң алдын шынарын болгаш үнезин бедидери совет рубльдиң делегейге алдары улам өзеринге болгаш даштыкы акша-саңның санажылгаларынга быжыг туруштуг болурунга чедирер.

Совет акша единицазын улгаттырарын 1961 чылдың январь 1-ден эгелеп чорудары капитализм-биле тайбың чарышка ССРЭ-ниң улуг чедиишкиннериниң көргүзүү болур, бистиң акша системавыстың болгаш акша хүлээлгевистиң быжыының дугайын херечилеп турар. Капиталистиг делегейниң акшаларының үне чокталыры үргүлүүлеп турда, совет акшаның единицазының улгатканы социалистиг делегейниң акшазының артык күштүүн көргүзүп турар. Совет рубль дээрге—революция мурнундагы 1913 чылга деңнээрге, алдын шынары өске делегейде карачаңгыс акша болур. Совет рубльдин чаа алдын шынары хаанныг Россияның 1913 чылда рубльдиң алдын шынарындан 27,5 хуу бедик. Ынчаарга, АКШ-тың долларының алдын шынары 1913 чылдыынга көөрге түгле 59,1 хуу болуп турар (харын ол безин барымдаа чокка бедиткен деңнел болур): англи фунт стерлингиниң — 34,0 хуу, француз франканың—(оон хемчээлин 1959 чылдың январьдан эгелеп 100 катап улгаттырган соонда)—62 хуу; барыын-герман марканың — 59,0 хуу; итальян лираның—0,49 хуу; япон иенаның—0,33 хуу.

Ниитиниң бот-бодунга удур турар ийи системаларының акшалыг түннелдери ындыг. Делегейде эң быжыг экономиканы болгаш эң күштүг акшаны тургускан совет улус бо түннелдер-биле чоргаарланып болур эргелиг.

Профессор **И. ЗЛОБИН.**

АМЫДЫРАЛ-БИЛЕ ХОЛБАШТЫРЫШ ТУРАР

Облпотребсоюзтуң садыг-кооператив училищезинде комсомол организациязы сургуулдар ортузунга масса-политиктиг кижизидилге ажылын училищениң амыдыралы-биле сырый холбаалыг кылдыр чорудуп турар. Өөредилгениң шынарын бедидер, сургуулдарның хөй-ниити амыдыралынга идепкейлиг киржилгезин хандырар дугайында айтырыгны комсомол хуралдарынга удаа-дараа чугаалажып, үндүрген шиитпирлериниң күүселдезин организастап келген. Оон түннелинде өөредилгениң шынары өжижээн. Чижээ, училищениң садыг, кулинар салбырлары өөредилге программазын чедишкиннинг күүседип турар.

1960 чылда тараа дээш демиселдиң талазы-биле көдэниң ажыл-ишчилеринге училищениң комсомолчулары болгаш аныяктары боттуг дузаны чедирип, дүжүт ажаап алыышкынынга чүткүлдүг ажылдаанар. Олар бо күзүн Тандының «Межегей» совхозунуң 100 гектар картофелин ажаап, оортан 400 тонна дүжүттү складче чүдүрүп чорутканнар. Ол ышкаш совхозтуң морковь, помидор, арбуз, капуста ажаап алырынга суругуулдар эң идепкейлиг ажылдаанар. Дүжүт дээш демиселге мурнакчы кириишкени дээш Эрин Балчырны, Владимир Морозовту, Ира Абрамованы, Мамик-Хаяны, Зоя Бургундосованы ВЛКСМ хооркомунуң мактал бижиктери-биле шаңнаан.

Училищениң партия организациязы (секретары эш Кокорина) комсомол ажылын хүн бүрүде сонуургап, ВЛКСМ комитединге практиктиг дузаны чедирип, партия хуралынга комсомол ажылының дугайында айтырыгларны чугаалажып, коммунистерни комсомол хуралдарынга олуруштуруп келген. Комсомол организациязының инициативазын партия организациязы чогуур үезинде деткип турар. Училищениң аныяктарындан бот-тывынгыр уран чүүл болгумун организастаар дугайында комсомолчуларның болгаш аныяктарның инициативазын партия организациязы чүүлдүг деп көргеш, аная практиктиг дузаны чедирген. Аныяктарның бот-тывынгыр уран чүүл болгуму Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 43 чыл оюн таварыштыр коллективке солун концерти көргүскен. Ол ышкаш облпотребсоюзтуң тудуг-монтаж эргелелиниң ажылчынарынга чоохта чаа бларның көргүскен концертин тудугжулар улуг сонуургал-биле көргеннер.

П. МУРЕНКОВ.

ДОПЧУЗУ-БИЛЕ

Эрзин районнуң төвү—Сарыг-Булуң суурнуң чурттакчы чону, школа, албан организация черлери бо хүнге чедир электри чырыы албайн турар. Оон кол-ла чылдагаары электростанцияга механиктиң үргүлчү солчуп турарында.

Ынчангаш районнуң коммунал - хандырылга болгаш септелге-тудуг конторазы суурну электри чырыы-биле хандырарының айтырыын кажан шиитпирээрил?

Н. Сыдам-оол.

* * *

Улуг-Хем районнуң «Х. Улуг хурал» колхозунда 1961 чылдын парлалга чагылгазы багай чоруп турар. Чагыкчылардың чүгле даңзыдап каан боордан башка чагылганың өртөөн амдаа төлевээн. Колхозта партия организациязынга бо дугайында айтырыгны тургузарга херекке албаан турар.

Д. Байыр-оол.

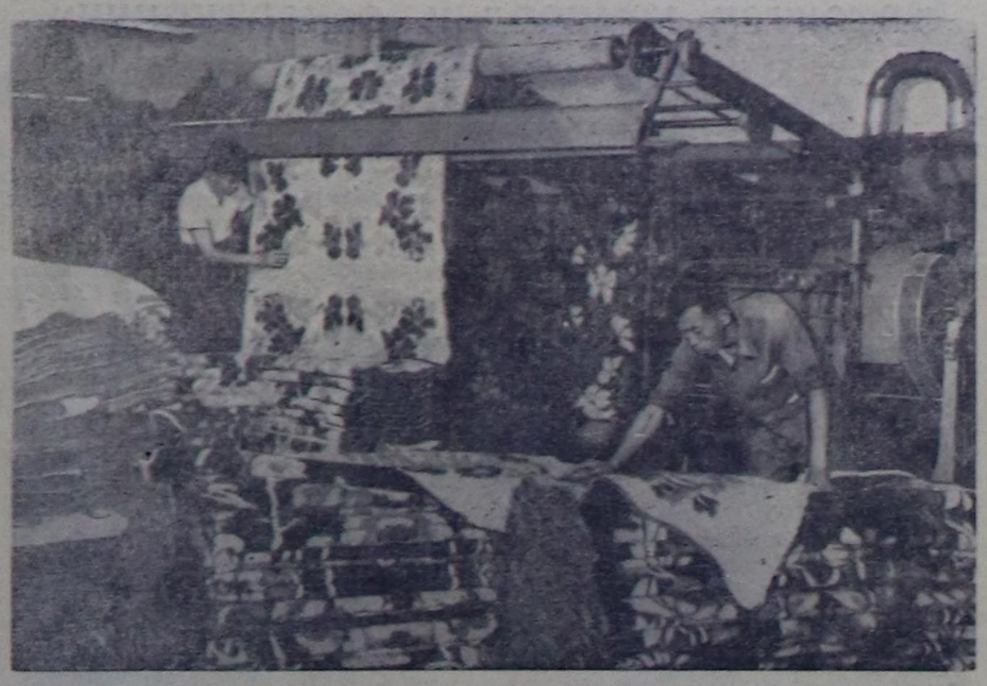

Кыдат Улус Республикада чиик үлетпүр чедиишкинниг хөгжүп турар. Пекинде Цинхэ фабриканың пөс-таавычылары продукцияны бүдүрерин эрткен чылдыы-биле деңнээрге барык 16 хуу көвүдеткен. Продукцияның шынары элээн экижээн.

Чурукта: дүктен кылган чоорганның шынарын хынап турары.

Фото Хуан Цзин-даныы.

Синьхуа агентилели.

Венесуэлада байдал

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк информас агентилелдериң дыннадып турарын ёзугаар алырга, президент Бетанкурнуң политиказынга удур көдүрлүп унген венесуэл студентилер шериг кезектериниң бүзээлээки Каракас университеттиң иштинде быжыглаашкынны кылып алганнар.

Чазакка удур көдүрлүүшкүн бети дээрге-ле алды можуларга — Лара Гуарикот, Карабобот, Коледес, Сулиа болгаш Португесага иептерээн деп албан ёзузунуң дыңнадыында чугаалап турар.

Юнайтед Пресс Интернейшнл агентилелдиң дыңнадыларында чугаалаары: Коммунистиг партияның албан кылыр черинче болгаш ооң Каракаста дерт салбырларының бажыңнарынче полиция халдаашкын кылган.

Сөөлгү хүннерде 200 ажыг кижини тудуп хорудаан деп чазактың төлээлекчизи медээлээн.

Конгода байдал

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентилелдиң дыннадып турары болза: премьер-министр Патрис Лумумбаның өг-бүлезиниң беш кежигүннерин болгаш ооң эң чоок талалакчызы Жозеф Окитону Киквит хоорайга тудуп алганының дугайын мобутучу эрге-чагыргалар чарлаан.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Конго үймээнчилериниң баштыны Мобуту парлалга конференциязынга Лумумбаны тудуп алганының дугайын дыңнаткаш, ону найысылалга эккээр тускай самолёт чоруткан деп чугаалаан. Лумумбаны тудуп алган жандармнар «ону өлүрүп каар бис» деп кыжанып турганын Мобуту база чугаалаан.

Лумумбаны «шеригни үймээнче күткүп турган» деп бурруудадылгаби судтаарын үймээнчилер белеткеп турар. Лумумба-биле кады ооң чазааның чамдык кежигүннери, эң ылаңгыя информация министри Кашамура, күш-ажыл министри Масеня болгаш өскелер-даа туттурганын Ассошиэйтед Пресс агентилелдиң корреспондентизи Леопольдвильден дыңнаткан.

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентилелдиң корреспондентизиниң Леопольдвильден дыңнатканы ёзугаар алырга, Порт-Франки хоорайга бар хораашу, мобутучу жандармериялга туттурган Патрис Лумумбаны найысылалга самолёт-биле эккелген.

Лумумбаны хостаар дээш чонну оралдажыышкын кыла бээринден сезингеш үймээнчилер бүгү хемчеглерни алган болгаш Лумумбаны эккелген самолёт аэродром бажыңының хажыызынга кээп хонган. Ынчаарга ооң премьер-министр үнүп келирге, мобутучу солдаттар ыяк бүзээлеп алгаш, кара автомобильге олурткаш, билдинмес угже апарган деп дыңнадыгда айыткан.

Лумумбаны самолёттан үндүрүп келирге, ооң холун демир-биле кинчилеп каан болганын Ассошиэйтед Пресс агентилелдиң корреспондентизи база дыннаткан. Лумумба-биле кады самолётка келген ооң чоок болгаш талалакчы кижилерин ажык чүк машиналарына олурткаш, дораан-на доңгайтыр чыттырып алгаш, шериг лагеринче сөөртүп апарган деп ол корреспондент бижээн. Туттурган-на эр кижилериниң шуптузунуң холдарын артында хүлүп каан болганын корреспондент база айыткан.

Сылдыстарже бүзүрелдиг базым

Үшкү космиктиг корабльди Совет Эвилелинге салып үндүргенин даштыкыда үнелеп көрүп турар

Совет Эвилелинге үшкү космиктиг корабльди Черниң спутнигинин үрүнче салып үндүрген дугайында СЭТА-ның дыңнадыы бүгү чер-делегейниң кырынга чаныык ышкаш дүргени-биле тараан. Ол болуушкунну совет эртем, техниканың кайгамчыктыг чаа чедиишкини, космиктиг октаргайны тайбың шинчилээриниң соңулгаларынга бараан болган эртем талазы-биле чаа маадырлыг чорук кылдыр делегейниң хөй-ниитизи үнелеп көрүп турар.

Кыдаттың төп парлалгазы СЭТА-ның дыңнадыын парлаан. «Совет Эвилели үшкү космиктиг крабльди салып үндүрген. Космиктиг делгемге ужудуушкун үезинде дыка хөй медик-биологтуг шинчилээшкинни кылып турар. Космосче ханылаарының база бир чедиишкини» деп эгелербиле «Женьминь жибао» солун бижээн. Декабрь 1-де Пекинге чаа совет космиктиг корабльдиң медээлери хүлээп алдынганын элээн каш солуннар дыннаткан.

Сураглыг немец эртемден, ГДР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң кежигүнү, профессор Петер Адольф Тиссен немец эртемденнер болза боттарының совет эртемден эштериниң бо чаа, кайгамчыктыг чедиишкининге ханызы-биле өөрүп турар деп СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга чугаалаан.

Спутник-корабльдиң дыка аар денгзилин Болгарияда онзалап демдеглээн. Совет эртемденнер болза 4—5 тонна денгзилиг корабльдерни чангыс эвес удаа салып үндүрүп келген деп болгар телеграф агентилели демдеглээн.

СЭТА-ның дыңнадыы Румын Улус Республикаңың бүгү хөй-ниитизиниң кичээнгейин хаара тудуп турар. Космосту ыяк шинчилеп көөр чорук кижи төрелгетенниң билиглериниң эртинезин чаа-чаа түңнелдер-биле чүгле байлакшыдар эвес, харын-даа космиктиг делгемче келир үеним оруун эң-не тодаргайы-биле ажыдып турар деп «Ромынка либера» солун бижээн.

Моол Арат Республиканың ажылчыннарының болгаш араттарының коллективтеринде совет эртеминиң болгаш техниканың чаа улуг чедиишкининиң дугайында дыңнадыг улуг сонуургалды болдуруп турар. Сураглыг моол эмчи Гомбожавын Дэндэв мынча дигген: Совет эртеминиң бо чаа чедиишкининге мен болгаш мээң эш-өөрүм-даа чалбышгыы-биле өөрүп турар бис. Үшкү корабль-спутник дээрге бойдустуң чажыт үүлдерин шиңгээдип алырынче совет кижилериң бүзүрелдиг болгаш улуг базымы-дыр.

— Бистиң совет акы-дуңмаларывыс ам кижини сылдыстарже ужударының үезинде чоокшулаан, ынчангаш ол чорук моолдарның чүрээн чоргаарландырып турар. Кижиниң эртембилиглиг угаанының ол улуг тиилелгези-биле холбаштыр совет эртемденнерге, бүгү совет улуска сагыш-сеткилдиң ханызындан байыр чедирихсээр-дир—деп, Моол Арат Республиканың тудуг болгаш тудуг материалдар министриниң оралакчызы Гэсэржав чугаалаан.

Индияның төп парлалгалары: «Россия үшкү космиктиг корабльди салып үндүрген-дир», «Совет Эвилели дириг амыганнарлыг космиктиг корабльди салып үндүрген» деп онзалап бижип дыннаткан.

«Хиндустан стандард», «Индиан экспресс», «Стейтсмен», «Нав бхарат Таймс» дээш оон-даа өске солуннар корабльдиң радио-сигналдарының хүлээп алдынганын бижээн.

Совет эртемниң болгаш техниканың чаа чедиишкининиң дугайында медээлерни Лондонның солуннары эң-не көскү черлеринде парлаан. «Россия декабрьның 1-ниң даң бажында эң-не улуг, үшкү космиктиг корабльди салып үндүрген. Ол оруунче чедиишкининг үнген» деп «Дейли телеграф» солуннуң эртем хайгаракчызы бижээн. Эң-не салдарлыг дээн «Файнэшил таймс» солун үшкү совет космиктиг корабльдиң дугайын бижээш, АКШ-ка бо үеге чедир салып үндүрүп турган ракеталардан ооң дыка артык күштүүн онзалап айыткан.

«Дейли уорхер» солуннуң Москвада корреспондентизиниң дыңнадының эгезинде: «Үшкү совет космиктиг корабльге байыр!» деп улуг кылдыр парлаан.

Нью-Йорктуң солуннары шуптузула совет космиктиг корабль дугайында дыңнадыгларын көскү черлеринде парлаан. Чижээлээрге, «Нью-Йорк геральд трибюн» солун ол дугайында дыңнадыының эгезинде мынча деп улгаттыр парлаан: «Кызылдар телевидение аппаратуралыг беш тонна аар денгзилиг зоопаркты белик эвес орбитаже салып үндүрген». А «Дейли ньюс» солун совет спутник-корабльдиң дугайын чаа сөс-биле тайылбырлаар дээш — «Зооник» (спутник-зоопарк.-Ред.). деп улуг эгени парлаан.

Совет космиктиг корабльдиң дугайында Москвадан медээлер-биле кожаландыр декабрь 1-де Кубага америк космиктиг ракетаның тоглап кээп дүшкениниң дугайында Гаванадан дыңнадыгны америк солуннар парлаан.

Ол ышкаш Прагадан, Варшавадан, Ханойдан, Токиодан, Мондевидеодан, Канберрыдан болгаш өске-даа чурттарның найысылалдарындан үшкү совет космиктиг корабльдиң салып үндүргениниң холбашкан магадалдыг дыңнадыышкыннар үзүк чок кээп турар.

(СЭТА).

Айыылдыг планнар

РЕЙКЬЯВИК. (СЭТА). Кефлавикте америк шериг-агаар баазазын АКШ-тың шериг-далай күштериниң эргезинге шилчидип бээр дугайында АКШ-тың болгаш Исландияның чазактарының шиитпирин исланд радио чоокта чаа дыннаткан. Суг адаа-биле чоруур атомнуг хемелериниң баазазын Хваль-Фьордка (Барыын-Исландия) тургузарын американнар планнап турар дээр дугайын моонбиле холбаштыр исланд солуннар каак удаа дыңнадып келген. АКШ-тың камгалал министриниң оралакчызы Дуглас Исландияга чоруп турган үезинде ол чугааларны бууу шиварын оралдашкан. Ынчалзажок америк чагырыкчы бөлүктер исланд улуска улуг айыылды чедирер чаа шериг планнарын кылып турар дээрзин бо дыңнадыг херечилеп турар.

КНО-нуң Конгода командылал чери Мобутуга дузалап турар

КАИР. (СЭТА). «Чуртту эжелеп алырының талазы-биле бельги колонизаторларның үлчөөлежиишкиннери Конгода үргүлчүлеп турар» деп Каирниң парлалгазы демдеглээн. «Ол бүгү КНО-нуң чепсектиг күштери ында турда-ла болуп турар. Ол шериг байдалды өскертири-биле хемчег албаан. Ол хамаан чок КНО-нуң чепсектиг күштерниң командылал чери империалистерниң чалчазы Мобутуга дузалап турар» деп «Аль-Гумхурия» солун бижээн.

Конгода тургуступ келген байдалдың харыысалгазын КНО-нуң төлөөлекчилери харылаар апаар деп «Аль-Ахрам» солуннуң политиктиг хайгаракчызы база демдеглээн.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының XV сессиязы

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Декабрь 1-де КНО-нуң Кол Ассамблеязының Политиктиг комитединиң хүндүсү хуралынга чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле чугаалажылганы үргүлчүлээн. Чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрер талазы-биле кол директиваларны айыткан 12 нейтралдыг чурттарның резолюциязының төлевилелинге моонмурнунда удурланып турган барыын талакы күрүнелериниң төлээлери чепсегленишкинни дүжүрериниң чамдык-кезик хемчеглериниң дугайында резолюцияның хөй санныг төлевилелдеринге хамаарыштыр кандыг-даа үүткүлдүг чорукту көргүспээннер. Ол төлевилелдериниң хөй нуруузу ядролуг чепсектиг шенелделерин соскадырын болгаш алыс сорулганы —чепсегленишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрерин чедип алырынга дузалап турар өске-даа хемчеглерни боттандырарын баш бурунгаар көрүп турар.

Англияның төлөөлекчизи Ормсби-Гор ядролуг чепсектиг шенелделерин соскадыр талазы-биле Женевада чугаалажыышкыннарның өөрүп турарын шын эвес көргүзүп, ыңдыг чергелиг шенелделерни соскадырынга «контрольду чорударының техниктиг бергелериниң дугайын» чулчураан.

Голландияның болгаш Канаданың төлөөлери Схюрман, Нёсбитт олар ажыктыг контрольдуң системазын хүлээп алырынга Совет Эвилелиниң «күзел чок чоруу» ядролуг шенелделерни соскадыр дугайында дугуржулганы чедип алырынга моондактап турар дээр бодалды тургузарын оралдашканнар.

Румынияның төлөөзи Мезинческу барыын талакы күрүнелериниң ыңдыг бадыткалдарының үндезин барымдаа чогун көргүскен.

Болгарияның болгаш Польшаның төлөөлери санал бергеш, чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле тодаргай шиитпирлерни дораан хүлээп алырын кыйырганнар.

Индонезияның төлөөзи Виджопраного ядролуг шенелделерни болгаш ядролуг чепсекти ажыглаарын хоругдаар дугайында резолюцияны чаңгыс үн-биле хүлээп алыр дээрзинге идегелин илереткен.

Резолюцияларның төлевилелдерин дараазында хуралга бадылаар деп комитет шиитпирлээн.

Хурал чоруп турында резолюцияның база бир төлевилелин төлөөлерге тарадып берген. Ооң авторлары болза Эфиопия, Гана, Гвинея, Мали, Марокко болуп турар. Африкага ядролуг болгаш ракеталыг шенелделерни чорударындан дадагалзаар, ол дипте ракета-ядролуг чепсектиң бүгү баазаларын узуткаар болгаш Африканы атом чок нейтралдыг зона болдурар деп бүгү күрүнелерни резолюцияның ол төлевилели кыйырып турар.

ПЛЕНАРЛЫГ ХУРАЛДА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Совет Эвилелиниң төлөөлериниң саналын ёзугаар хүн айтырыынга киргени бүгү колонияларга болгаш улустарга хамаарышпас чорукту тыпсыр дугайында айтырыгның талазы-биле чидиг чугаалажылга КНО-нуң Кол Ассамблеязында үргүлчүлеп турар.

Декабрь 1-де болган пленарлыг хуралга Бирманың төлөөлекчизи У Тан санал берген. Колония улустарга хамаарышпас чорукту тыпсырын моон соңгаар узамдыктырар чорук ол чурттарга национал-хосталгалыг шимчээшкиниң улам күштелиринге чедирип келир дээрзин бирма төлөө баш удур сагындырып турган.

Гондурастың төлөөзи колония чурттарга болгаш улустарга хамаарышпас чорукту доп-дораан тыпсыр дугайында Декларацияны деткириниң орнунга харын колонизаторларның эрге-ажыктарынга бараан болган бодунуң резолюциязының төлевилелин киирген. Африкадан, Азиядан болгаш Латин Америкадан бирбир, колониалисчи чурттардан ийимындыг беш төлөөлекчилерден комиссияны тургузарын ол резолюцияда саналдан турар. Комиссияның сорулгазы болза, колониализмниң айтырыын өөрелип көөр болгаш хамаарышпас чорукту тыпсырының негелделерни тодарадыры болур.

Бо айтырыгны Кол Ассамблеяга тургусканы дээш дээрги Хрушевка бүгү делегей өөрүп четтирилгенин илередир ужурлуг деп Пакистанның төлөөлекчизи чугаалаан.

Малайның төлөөзи Ав колонизаторларның болгаш оларның камгалакчыларының ат-нүүр чок чоруун сойгалаан. Колониализм дээрге хөй кежи доп кеттинген бөрү-дүр деп Ав медеглээн. Африка чурттарга колонизаторларның келириниң мурнунда «чүү-даа чок турган» деп чугаалажып турар. Шынында Африканың улустары хамаарышпас болгаш хостуг турган, а хосталгадан болгаш хамаарышпас чоруктан үнелиг чүү турул болурул ынчаш? Бир эвес колонизаторлар колония чурттарның байлактарын эжелеп албаан болза ол улустар амыдыралдың кайы хире деннелин чедип алган турган эртик.

Хуралга Либерияның, Чадтың болгаш Перунуң төлөөлери база санал берген.

Буруудадып турар фактылар

Баа-Хемниң «Октябрь 14 чылы» колхозунуң Саргалда төп шаңынга четкелек чорда-ла харда хамдунген хамык машиналарының, сеялкаларының, аар, чинг ялгырлериниң болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый техникаларының шагжая берген чыдар барааны өскүүн келир.

Хой тайылбыр дылбалы-биле ооң фото чуруун мында киирдивис. А ынчалза-даа шаңдан 2 км хире черде хемни жуу алды хыймыжып алган чыдар бир трактор фотоаппараттың объективинге кирбейн барганын айтыры чугула.

Ол көдээ ажыл-агый машиналарын часкы тарылгага шажан белеткээр ирги деп айтырыг дүрүм ёзугаар тургустунуп келир. Ооң харыызын колхоз даргазы эш Лэмаев, колхозтуң пол агроному эш Андреев олар баар ужурдут.

Ийги фото-чуруг. Кайы-да бир черде ыш алы бүс үүүп турарын номчуучу дораан эскерип каар. Ол дээрге демгиле адаанымыс колхозтуң төп шаңында мал чеминге болгаш аңы-чемге тускайлаан тараа-дыр. Ол тарааны шүзүп-не оваалап хаан сайгарбаанындан иаэзш өртеним турары ол. Шаңда 50—60 тонна хире тараа сан чок кылдыр өртеним үрелген, хайыраан тарааны ам чүгле үндүрүп төгери артыкан.

Бо дээрге чүгле ю-харыысалга чок чорук эвес, социалистиг хөөйлу дүрүмге улуг үүлгедиг дюрон тайылбыр чокка-ла бижиннгир. Районнуң истеп хынаар органнары мынчага чедир моңу эскербээни эдептиг.

АҢЧЫЛАРГА БОЛГАШ АННААРЫНГА СОНУУРГАЛДЫГЛАРГА

Тыва областың аңныыр ниитилели моон адаанда аңнарны болгаш куштарны диригге кандыгдаа балыг, бертин чокка холга тудуп алыр дугайында аңчылар-биле болгаш сонуургалдыг аңчылар-биле керээлер чарып турар болгаш туткан аң, азы куш он хондур надагалаттынганының соонда мындыг санажылганы кылыр:

Элик тутканынга—500 рубль

Кейгун тутканынга—50 рубль.

Дырбактыг тутканынга—800 рубль.

Чекпе тутканынга — 1000 рубль.

Маны тутканынга—300 рубль.

Бөра төрлаа тутканынга—25 рубль.

Аганак тутканынга—35 рубль.

Аңнарны болгаш куштарны Кызыл хоорайның Сельская кудумчузунда № 75 бажыңда, ол ышкаш, аңныыр ниитилели-биле дугуржулга ёзугаар областың районнарында хүлээп ап турар.

Аңнарны болгаш куштарны ырак районнардан Кызылга чедирип келген кижилерге аңныыр ниитилели чүүк сөөртүлгезиниң тариф ёзугаар хөлезинин төлеп бээр.

Бо айтырыгның талазы-биле Кызыл хоорайның Заозерная кудумчузунуң № 82 бажыңга кээп айтырыг салып болур. Телефоннар № 22—25, 27—81.

Тыва аңныыр ниитилелиниң баштаар черинің чөвүлели.

1960 чылдың декабрь 30.

Чемпион ат дээш

Хөл-шыдыраа талазы-биле область чемпиону ат дээш шыңгыы демисел үргүлчүлевишаан.

Декабрь 4—5 хүннеринде маргылдааның киржикчилериниң баштайгы көштери эртип, чидиг демиселдиң орту үези эгелеп чорда көрүкчүлериниң арызында чугаа-соот ам-на эгелеп, ол-бо ойнакчыларның «частырыгларын» шыдаар шаа-биле чугаалашкан турлар. Оларның арызында чогаалчы С. Сарыг-оол, хоочун чолаачы Лама болгаш өскелер-даа бар болду.

Декабрь 5. Куулар болгаш Меннигоол оларның салыышкыны орту эртип орган. Куулар агы-биле ноян талазындан халдап эгелээн. Меннигоол элээн бодап олуруп-олуруп, бир харыы көш кылгаш, туруп келгеш, аскында ыырып алган папиросун кидин-не кыпсырының кайызы чорда, Куулар мерземи ийи көш арызында матка кагар ыллыг каар орта, Меннигоол олудунга дедир олура тыртып алгаш, кезек када чиктин сүргеб боданып оргаш, харыы көштү кылгаш, ам ажырбас, атака ойтур шаптынган эвеспе оң дээн ышкаш оожургай берген. Ынчалза-даа атака ойтур шаптынмаан деп чүве дораан-на көстү берген. Куулар күштүг халдаашкынны кылгаш удуп алган.

Бай-Тайганың төлөөлекчизи Чүдүк бирги чергениң шыдыраачызы Ондар-биле салгаш, удуп ап болур арганыг турган хирезинде оозун ажыглап шыдаваан, хайым болдурган. Чүдүк h 4-те оглун улам бурунгаар көжүрер турган-ла черле көжүрер дээн ноянын туда каапкаш, дедир салып чорда, Ондар дораан-на:—Тутканчувен каш—дээр орта, Чүдүк:—Туткан мен харын, шыы!—дээш ноянын өскээр h 3-те көжүргени чазыг болган.

Кайыы-даа бирги чергениң шыдыраачылары Чамзырай биле Ламаш-оол оларның салыышкыны көрүкчүлерге сонуургаачыг болган. Ооң түнелинде Ламаш-оол Чамзырайга дужуп бергеш:—Ах, кулугурну ужурар дээн кижи мен, черле эддыртпастыр—дээш хулумзүрел каттырган, ноянын Чамзырайже угландыр доңгайтыр идип кааш, удурланыкчызының холун тудуп кагды.

Саая (Тожу району) Ондар-биле ужурашкаш, аът бөле тевелиг артканы хирезинде Ондарны удуп чадааш, хайымга дугурушканы эң-не хараадаачыг болган. Саая Шишигин-биле ойнаш, база-ла бир бодаңы артыкчы ойнап алгаш, оозун дедир халаска алзыпкаш, дужуп берген.

Эң аныяк шыдыраачылар Оюн биле Меннигоолдуң ужуражыышкыны база солун эрткен. Меннигоол салыышкынның эгезинден халдап киргеш, бодунуң «өңнүүн» 21 көште дужуп бээринче албадапкан. Ооржак Куулар-биле салгаш, шагын эртиргеш, уттурганга санаткан.

Бешки салыышкынның соонда Шишигин 5, Азанчевский 4,5, Куулар 3,5, Ондар, Хомушку, Чүдүк, Сувакулар 3—3 саннарлыг чоруп турар. Ооржак (Барыын-Хемчик) ам дээрезинде чаңгыс-даа сан албаан.

М. БИЧЕ-ООЛ.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

КИНО

БӨГҮН КИНОТЕАТРЛАРГА БОЛУР КИНОЛАР БОЛЗА:

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): «Ара соксаан ыр»—11.30, 1,30, 3.30, 5.30, 7.30, 9,30 шактарда; биче залга: «Амы-тынывысты ап көрүнер» —5, 7, 9 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Вратарь бистиң кудумчувуста чурттап турар»—11.15, 1.15 шактарда; «Мамлюк»—3.15, 5.15 шактарда; «Дээрбениң аныяк ээзи»—7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК». «Суг дувунуң хаялары»—3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ШЫН»

Солуунну ЧАГЫЛДЫП АП, НОМЧУҢАР

«ШЫН» СОЛУННУҢ 1961 ЧЫЛДЫҢ ЧАГЫЛДАЗЫ ЧОРУП ТУРАР

«Шын» солуну чагыдып алырының өртээ

12 айда 60 рубль.
6 айда 30 рубль.

Чагылганы харылзааның бүгү конторалары, салбырлары болгаш бүдүрүлгелерде, организацияларда, колхозтарда, совхозтарда хөй-ниити төлөөлери хүлээп алыр.

СОЮЗПЕЧАТЬ.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНГА

деп кинону көрүңер.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының болгаш харыысалгалыг дежурнайының 23-35, көдээ ажыл-агый, үлетүр болгаш транспорт килдистериниң 25-38, партийжи-амыдырал болгаш культура-амыдырал килдистериниң 37-13, иштихи информация килдизинин 20-60, чаңгал болгаш совет тургузуг килдистериниң 21-27, литажылдаачыларның 22-64, бухгалтериянның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—01053. Чагыг № 3128. Культура эргелелиниң типографиязы.